

Η θέση της γυναίκας στην αρχαία ελληνική κοινωνία

Υπεύθυνοι καθηγητές:
Κος Σεμένογλου Απόστολος
Κα Παπαχριστοφίλου Σοφία

6^ο ΓΕΛ Αχαρνών

Σχολικό Έτος: 2011– 2012

Μαθητές:

*Για τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Μακεδονία και
Μικρά Ασία εργάστηκαν οι μαθητές:*

*Παπαϊωσήφ Αναστασία
Κριεμάδη Έλενα
Σακκίδου Βαλεντίνα
Σφακιανάκης Άγγελος*

*Για τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Σπάρτη
εργάστηκαν οι μαθητές:*

*Σακαρικού Ευανθία
Ναυπλιώτη Βαρβάρα
Γροντής Ανέστης
Καπαρού Ελισάβετ*

*Για τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Κρήτη εργάστηκαν
οι μαθητές:*

*Ζαμενοπούλου Αγγελική
Κοσμίδη Γερασιμούλα
Κυπραίου Μαρία
Μουσιώνη Χρύσα
Μπάρτσα Παρασκευή*

*Για τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα εργάστηκαν
οι μαθητές:*

*Τόλη Κωνσταντίνα
Τζανάκης Ηρακλής
Τσερπέ Γεωργία
Κακουλίδου Αγγελική*

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	6
---------------	---

Η Θέση Της Γυναίκας Στην Αρχαία Μακεδονία Και Μικρά Ασία

Οι γυναίκες στην Ομηρική Εποχή

• Η ζωή των γυναικών.....	8
• Η γυναίκα στο σπίτι	8
• Η γυναίκα στην οικογένεια.....	9
• Γάμος- Αρραβώνες-Γέννηση.....	9
• Θρησκευτική ζωή των γυναικών.....	10

Οι γυναίκες στην Αρχαϊκή Εποχή

1. Μικρά Ασία

• Οι γυναίκες στην Ιωνία και τη Μικρά Ασία.....	11
• Η πολιτική και θρησκευτική εξουσία των γυναικών στη Μικρά Ασία.....	11
• Ξεχωριστές γυναίκες της Μικράς Ασίας.....	12
• Σαπφώ: Το πρόσωπο.....	12
Τα ποιήματα.....	13

2. Μακεδονία

• Το πλήθος των γυναικών	15
• Συγγένεια και γάμος	15
• Γάμος και ερωτική ηθική.....	16
• Γυναικείες δραστηριότητες.....	17
• Δούλες.....	18
• Η κατάσταση των γυναικών	19

Οι γυναίκες στην Ελληνιστική Εποχή

1. Μικρά Ασία.....	20
---------------------------	-----------

2. Μακεδονία

• Η ενδυμασία και ο καλλωπισμός των γυναικών στη Μακεδονία.....	22
• Σημαντικές γυναικείες προσωπικότητες στη Μακεδονία.....	23

Η Θέση Της Γυναίκας Στην Αρχαία Σπάρτη

• Η γυναίκα στην οικογένεια.....	25
• Η γυναίκα στην κοινωνία.....	25
• Η γυναίκα στην πολιτική.....	28
• Η γυναίκα στον γάμο.....	28
• Ενδυμασία.....	29

Η Θέση Της Γυναίκας Στην Αρχαία Κρήτη

• Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΡΗΤΗ.....	32
• Γυναίκα και μόδα.....	33
• Η γυναίκα και η μόδα στην μινωική Κρήτη.....	33
• Μινωική θρησκεία.....	34
• Η Μινωική Θρησκεία και θεότητες.....	34
• Θεά Αμφιώνια.....	34
• Ταυροκαθάψια.....	35
• Γάμος και Οικογένεια.....	37
• Έργα τέχνης.....	38
• Πολιτικές δραστηριότητες.....	38
• Γυναικωνίτης.....	38
• Η Γυναίκα της Κρήτης στο χθες και το σήμερα.....	39
• ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	41

Η Θέση Της Γυναίκας Στην Αρχαία Αθήνα

• Οικογένεια και πολιτική.....	43
• Πολιτισμός και θρησκεία.....	43
• Εκπαίδευση.....	43
• Αθλητισμός.....	44
• Εργασία.....	44
• Τέχνη.....	45
• Ενδυμασία.....	45
• Κώμη.....	45
• Υποδήματα.....	45
• Κοσμήματα.....	46
• Καλλυντικά και αρώματα.....	46

<i>Βιβλιογραφία.....</i>	<i>47</i>
--------------------------	-----------

Η Θέση της Γυναίκας στην Αρχαία Ελλάδα Μακεδονία- Μικρά Ασία

*Υπεύθυνοι καθηγητές:
Κος Σεμένογλου Απόστολος
Κα Παπαχριστοφίλου Σοφία*

6^ο ΓΕΛ ΑΧΑΡΝΩΝ,

2011-2012

Εισαγωγή

Πολλά και διάφορα έχουν γραφτεί για τις γυναίκες στη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, άλλα από τα οποία εκθειάζουν το γυναικείο φύλο και άλλα που μιλούν με τρόπο ταπεινωτικό και ανεπίτρεπτο. Γράφτηκαν ύμνοι συγκινητικοί αλλά και στίχοι προσβλητικοί και βλάσφημοι. Υπήρξαν περίοδοι δόξας, όμως και φαινόμενα καταπίεσης και εκμετάλλευσης.

Είναι αλήθεια ότι καθώς οι πολιτισμοί διαφέρουν μεταξύ τους, διαφέρουν και οι ρόλοι που αναθέτουν στο ένα ή το άλλο φύλο, και οι διάφορες εργασίες, κάποιες από τις οποίες σε μια κοινωνία μπορεί να θεωρούνται αντρικές ενώ σε άλλη γυναικείες. Η μόνη σταθερά για τον καθορισμό αυτών των ρόλων είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες, απασχολημένες κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους με τη γέννηση και ανατροφή των παιδιών, ήταν υποχρεωμένες να μένουν κοντά στο χώρο της κατοικίας τους και, συνεπώς, να αναλαμβάνουν τα καθήκοντα που μπορούσαν να εκτελέσουν χωρίς να εγκαταλείπουν την κύρια αποστολή τους.

Η θέση του γυναικείου φύλου αποτέλεσε σημείο αντιλεγόμενο, καθώς οι διάφοροι συγγραφείς έγραψαν επηρεασμένοι από ιδεολογικά ρεύματα, παρουσιάζοντας συχνά όχι την αληθινή εικόνα αλλά εκείνο που εξυπηρετούσε τους σκοπούς που καθένας από αυτούς υπηρετούσε.

Στα Ομηρικά Έπη, στη Μινωική και στη Μυκηναϊκή εποχή, οι γυναίκες είναι σε πολύ καλή μοίρα. Αγαπούν την οικογένειά τους, συζητούν ελεύθερα μαζί με τους άντρες, επικρατεί η μονογαμία, ο γάμος είναι ιερός και αδιάλυτος, η γυναίκα μπορεί να διαλέξει τον άντρα της, οι συζυγικές σχέσεις βασίζονται σε αμοιβαία αγάπη και εκτίμηση και οι τρόποι συμπεριφοράς των συζύγων παρουσιάζονται απλοί, ευγενικοί και εγκάρδιοι. Η πολυτεκνία θεωρείται μεγάλο αγαθό και ευτυχία, ενώ η ατεκνία μεγάλη συμφορά και εκδήλωση θεϊκής τιμωρίας.

Το βιβλίο "**The Cambridge Illustrated History of Ancient Greece**" (Κεφ. 5 - **Γυναίκα, Παιδιά και Άντρες**), εξηγεί ότι η [αρχαία ελληνική] πόλη συχνά χαρακτηρίζεται σαν μια "αντρική λέσχη", επειδή οι γυναίκες δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα (...) Αυτή όμως η εικόνα δεν είναι εντελώς ακριβής. Αρχικά οι άντρες που είχαν το δικαίωμα του πολίτη ήταν μια ελάχιστη μειοψηφία του πληθυσμού σε όλες τις πόλεις-κράτη. (...) Κατά δεύτερο λόγο υπήρχαν άλλες περιοχές της αστικής και κοινωνικής ζωής στην αρχαία πόλη, πέρα από την πολιτική, όπου οι γυναίκες έπαιζαν σπουδαίο ρόλο. Τέτοιες ήταν, για παράδειγμα, η θρησκευτική και η οικονομική σφαίρα, όπως και οι διάφορες λειτουργίες της κοινωνίας στα πλαίσια των δήμων. Τελικά, η κοινωνική ιδέα που ήθελε τους άντρες στα κοινά και τις γυναίκες στο ιδιωτικό βασίλειο, δεν ήταν παρά ένα "ιδεώδες" που προβάλλεται μεν στη λογοτεχνία, όμως ποτέ δεν υπήρξε πραγματικά.

Ανάλογες απόψεις υποστηρίζει και ο D. Harvey υπογραμμίζοντας ότι η απομόνωση των γυναικών αφορούσε μόνο την πολύ υψηλή τάξη, ενώ η ζωή των γυναικών που ζούσαν στην πόλη ήταν διαφορετική από εκείνες που ζούσαν στο ύπαιθρο. Επιπλέον σημειώνει πόσο έχει παραγνωριστεί ο ρόλος των γυναικών στην αρχαία θρησκεία και προτρέπει τους ιστορικούς να αποφεύγουν την άγνοια που δημιουργείται από προκατειλημμένες πηγές.

Ο R. Garland , ένας άλλος ερευνητής, σημειώνει πως αντίθετα από την επικρατούσα μέχρι πρόσφατα θεωρία, ότι οι γυναίκες ζούσαν φυλακισμένες και δυστυχείς, δεν υπάρχει καμιά αρχαία απόδειξη ότι δυσανασχετούσαν για τη ζωή τους. Αναρίθμητες παραστάσεις με σκηνές τοκετού, γυναίκες με τα παιδιά τους και γυναίκες που θρηνούν στον τάφο του παιδιού τους, μαρτυρούν ότι οι Ελληνίδες αγαπούσαν πολύ τα παιδιά τους και ήταν περήφανες για το ρόλο τους ως σύζυγοι και μητέρες.

Μια άλλη ερευνήτρια, η S. Cole , υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να παραθεωρείται η συμβολή της γυναίκας στα κοινά αφού, φροντίζοντας εκείνη για το σπίτι, άφηνε στον άντρα της το περιθώριο να ασχολείται με τα πολιτικά πράγματα.

Οι γυναίκες ήταν θαμμένες στους γυναικωνίτες, όμως χιλιάδες ανάγλυφες παραστάσεις τις παρουσιάζουν δραστήριες, περιποιημένες και καλλιεργημένες, να συμμετέχουν και να απολαμβάνουν πλάι στους άντρες το βιοτικό επίπεδο που προσέφερε η εποχή τους. Κάνουν λόγο για γυναίκες αμόρφωτες και ικανές μόνο για παιδοποιία, όμως βρίσκουμε γυναίκες μουσικούς, ποιήτριες, αγρότισσες, βιοτέχνες και εμπόρους.

Για τις περισσότερες γυναίκες, όπως και για τους περισσότερους άντρες, ωστόσο, δεν ήταν δυνατό να ζει κανείς χωρίς να εργάζεται εκείνες λοιπόν που έμεναν στην ύπαιθρο συμμετείχαν στις αγροτικές εργασίες κι εκείνες που ζούσαν στην πόλη ασχολούνταν με το μικρεμπόριο ή διατηρούσαν καταστήματα με τους συζύγους τους. Αν και το ιδανικό για εκείνη την κοινωνία απαιτούσε από τον άντρα να εργάζεται στους αγρούς, στην αγορά και στις δημόσιες υποθέσεις, ενώ η γυναίκα ύφαινε το μαλλί, έψηνε το ψωμί και φρόντιζε για το σπίτι, όμως τα καθήκοντα αυτά της άφηναν αρκετό ελεύθερο χρόνο.

Αλλά και οι γυναίκες των πλουσίων οικογενειών είχαν καθήκον να επιβλέπουν και να κατευθύνουν τους δούλους και να φροντίζουν για τη σωστή τακτοποίηση των αγαθών και των πραγμάτων του σπιτιού. Όπως λέει ο Ισχύμαχος στο Σωκράτη στο έργο του Ξενοφώντα "Οικονομικός", σωστή γυναίκα είναι εκείνη που μπορεί να διευθύνει σωστά κάθε τι μέσα στο σπίτι της σαν συνεργάτης του άντρα της. "Ο πλούτος έρχεται στο σπίτι με τον κόπο του άντρα, οικονομείται δε σωστά με τη φροντίδα της γυναίκας", συμπεραίνει.

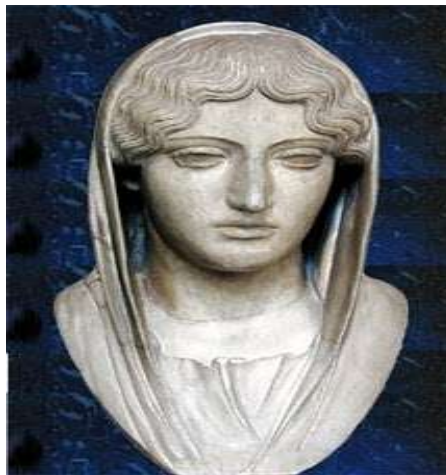
Και βέβαια υπήρχαν οι γυναίκες που υπηρετούσαν ως ιέρειες στους ναούς των διαφόρων θεών της αρχαιότητας. Ένας αριθμός τέτοιων ιερειών μνημονεύεται σε δημόσια έγγραφα

Είναι προφανές, λοιπόν, ότι αλλιώς έχουν τα πράγματα και όχι όπως κατάφεραν να μας επιβάλουν οι διάφοροι "ενδιαφερόμενοι". Πολλές εξηγήσεις δίνονται για την επικράτηση της πλαστής εικόνας για τη θέση των γυναικών στην αρχαιότητα, κυριότερες από τις οποίες είναι αφενός μεν η προκατάληψη εναντίον του γυναικείου φύλου από τον κλήρο, στα χρόνια του μεσαίωνα, και αφετέρου η σκοπιμότητα των υποστηρικτών του γυναικείου κινήματος, που τους εξυπηρετούσε η εικόνα της καταπιεσμένης γυναίκας.

Οι Γυναίκες στην Ομηρική Εποχή

Η ζωή των γυναικών

Οι ομηρικές σκηνές δείχνουν μια ιδιαίτερη αδυναμία στο γυναικείο φύλο. Ο ίδιος ο ποιητής φαίνεται πολύ ευαίσθητος στη γυναικεία ομορφιά και γοητεία. Τόσο η Οδύσσεια όσο και η Ιλιάδα περιέχουν τόσο διαφορετικές και τόσο ξεχωριστές γυναικείες παρουσίες που είναι αξιοθαύμαστες: Ναυσικά – γεμάτη σεμνότητα και χάρη, νεανική φρεσκάδα και λιτότητα - , η Αρήτη – πρότυπο οικοδέσποινας και συζύγου βασιλιά - , η Πηνελόπη – αξεπέραστο σύμβολο συζυγικής πίστης με αξεπέραστη επίσης ευφυΐα - , η Ελένη – μια πανέμορφη μυστηριώδης γυναίκα που κατάφερε να διατηρήσει τη μεγαλοπρέπειά της ακόμη και σε δύσκολες στιγμές - , η Ανδρομάχη – σύζυγος και σύντροφος που δε διστάζει να διδάξει με το θάρρος και το κουράγιο της – και, τέλος, η συμπαθέστατη Ευρύκλεια – μια οικονόμος που χαρακτηρίζεται από στοργή και αφοσίωση – συνθέτουν το γυναικείο μπουκέτο των θνητών του Ομήρου. Γιατί σε μια τέτοια μελέτη της γυναικείας φύσης μέσα από το ομηρικό πρίσμα δεν πρέπει να ξεχνάμε και τις θεότητες: Αθηνά, Ήρα και Αφροδίτη, αλλά και Θέτις και Χάρις είναι μερικές μόνο από τις γυναικείες θεϊκές μορφές που ο Όμηρος μας παρουσιάζει μέσα από τους στίχους του. Ας δούμε, όμως, την ομηρική γυναίκα σε όλες της τις εκφάνσεις.

Η γυναίκα στο σπίτι

Η ομηρική γυναίκα δεν είναι κλεισμένη μέσα στο σπίτι αλλά κυκλοφορεί ελεύθερα στην πόλη, στην εξοχή, στο παλάτι. Οι κυρίες των αριστοκρατικών οικογενειών συνοδεύονται πάντα από ακολούθους και έχουν την ευχέρεια άνετης και ελεύθερης μετακίνησης και συμπεριφοράς. Μέσα στο παλάτι, όμως, η γυναίκα υπόκειται σε ορισμένους κανόνες. Και μόνο από το γεγονός ότι τα διαμερίσματα των γυναικών είναι χωρισμένα από τα ανδρικά, καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει μια διαχωριστική γραμμή, η οποία κατατάσσει τη γυναίκα σε άλλη θέση από αυτή που κατέχει ο άνδρας. Τα λουτρά τους είναι φορητά στα δωμάτιά τους κι όχι σε κάποιο ξεχωριστό μέρος όπως των ανδρών. Τρώνε ξεχωριστά από τους άνδρες και δεν παίρνουν μέρος στα συμπόσια του μεγάρου. Όταν όμως ολοκληρώνουν οι σύζυγοι το γεύμα τους, οι γυναίκες κάθονται κοντά τους, καμιά φορά διευθύνουν ή και προεδρεύουν των συζητήσεων, γεγονός που μαρτυρεί μια κάθε άλλο παρά περιορισμένη ζωή. Στην καθημερινότητά τους ασχολούνται με δουλειές του νοικοκυριού, κλώθουν, υφαίνουν και κεντούν μόνες τους. Έχουν την εποπτεία των υπηρετιών, ελέγχουν τη διαδικασία κατασκευής ρούχων στο παλάτι, υποδέχονται τους ξένους και φροντίζουν για την εξυπηρέτησή τους και την ξεκούρασή τους. Εκείνο, όμως, που τους απορροφά

ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα είναι ο καλλωπισμός τους. Φροντίζουν τον εαυτό τους με εξαιρετική επιμέλεια και επιτήδευση, κλεισμένες και απομακρυσμένες μέσα στα ιδιωτικά τους διαμερίσματα. Τα κοσμήματα είναι αναπόσπαστο μέρος της γυναικείας προετοιμασίας και παρουσίας, χωρίς όμως να ξεφεύγουν από τα όρια του καλαίσθητου και του ωραίου. Η ενδυμασία τους, αντίθετα, πρέπει να χαρακτηριζόταν από πολυτέλεια και μεγαλοπρέπεια. Ένα γνωστό ένδυμα είναι ο εανός, μια πλούσια πτυχωτή ρόμπα, φαρδιά και μακριά, φιλοτεχνημένη για την αριστοκρατική τάξη. Η καθημερινή ενδυμασία είναι σαφώς πιο λιτή, με το χιτώνα να κυριαρχεί και με ένα πέπλο, το φάρος – ένας χιτώνας ριγμένος στους ώμους - , το βέλο, και τα σανδάλια να ολοκληρώνουν την ένδυσή τους. Τα ενδύματα σίγουρα δεν ήταν αυτά που τόνιζαν τη χάρη και την κομψότητα μιας γυναίκας, όσο το περπάτημά της και τα μαλλιά της, αλλά τα ρούχα της υπογράμιζαν την πολυτέλεια και φυσικά την κοινωνική της θέση.

Η γυναίκα στην οικογένεια

Η σύζυγος είναι η κυρία του αρχοντικού, η μοναδική νόμιμη και αναγνωρίσιμη γυναικεία φιγούρα του παλατιού. Δεν είναι περιουσία του συζύγου, γιατί δεν εξαγοράστηκε αλλά εγκαταστάθηκε μετά από αμοιβαία ανταλλαγή δώρων με την οικογένειά της. Ο σύζυγός της, βέβαια, έχει δικαίωμα να τη χωρίσει ή ακόμα και να την σκοτώσει εάν θέτει σε κίνδυνο την υπόληψή του, κάτι που συμβαίνει πολύ σπάνια και αποφεύγεται επιμελώς, καθώς υπάρχει κίνδυνος εκδίκησης από την οικογένεια της γυναίκας, εφόσον παραμένει υπό την πατρική προστασία ακόμη και μετά το γάμο της. Η πατρική οικογένεια αποτελεί εγγύηση για τον οφειλόμενο σεβασμό προς τη σύζυγο και τη μητέρα της νέας οικογένειας και αν παρουσιαστεί ανάγκη για την εξουσία της. Ένας γάμος, πάντως, ιδίως ανάμεσα σε αριστοκρατικές οικογένειες πραγματοποιείται μετά από συνθήκη και με αυστηρή τελετουργική διαδικασία: η σύζυγος κατέχει ξεχωριστή θέση μέσα στο σπίτι και ξεχωριστή υπόληψη, όπως μας την παρουσιάζει ο ίδιος ο ποιητής στην Οδύσσεια. Η γυναίκα, όμως, παρά την ξεχωριστή της θέση ήταν υποχρεωμένη να γνωρίζει και να υφίσταται τις απιστίες του συζύγου της, οι οποίες ήταν ενταγμένες μέσα στην οικογενειακή ζωή, αφού ένας θα πρέπει να ήταν ο γιος που θα κληρονομούσε την πατρική περιουσία και όχι περισσότεροι για να μην τεμαχιστεί και εξανεμιστεί ο οικογενειακός πλούτος. Παρ' όλα αυτά, δεν θα πρέπει να ήταν λίγες εκείνες οι γυναίκες που σίγουρα εξέφραζαν την αντίδρασή τους, τη ζήλια τους και την έντονη δυσαρέσκειά τους γι' αυτή την προσφιλή στους άνδρες συνήθεια. Τα πράγματα, βέβαια, περιπλέκονταν ακόμη περισσότερο, όταν τα δευτερότοκα παιδιά εμπλέκονταν και ανακάτευαν τα σχετικά με την πατρική περιουσία.

Γάμος- Αρραβώνες- Γέννηση

Όπως ειπώθηκε προηγουμένως, η νόμιμη σύζυγος εγκαθίστατο στο σπίτι μετά από μια ανταλλαγή δώρων και μια συνθήκη με πλούσιο τελετουργικό χαρακτήρα. Ας πάρουμε, όμως, τα πράγματα από την αρχή. Ένας άντρας παντρεύεται περίπου στην ηλικία των 30, ενώ μια κοπέλα είναι έτοιμη για γάμο από τα 16 της χρόνια. Όταν ο πατέρας αποφασίζει ότι η κόρη του είναι σε ηλικία γάμου, το ανακοινώνει και καλεί όλους εκείνους που νομίζουν ότι έχουν τα κατάλληλα εφόδια για τον γάμο. Οι μνηστήρες φιλοξενούνται από τον πατέρα της νύφης, ο οποίος τους παρέχει κατάλυμα και τους κάνει το τραπέζι. Οι μνηστήρες, από την άλλη, φέρνουν δώρα ανάλογα με την κοινωνική θέση της κοπέλας: υφάσματα και πλούσια ενδύματα, πέπλα και κοσμήματα. Αυτές οι ενέργειες δεν είναι μόνο χειρονομίες φιλοφρόνησης

της κόρης αλλά και μια μορφή αληθινού συναγωνισμού, αφού οι μνηστήρες καλούνται να επιδείξουν την αξία τους μέσα από το χορό, το τραγούδι, τα αθλήματα

ή ακόμα και μέσα από έναν αγώνα με τους υπόλοιπους μνηστήρες. Η επιλογή του μέλλοντα συζύγου ανήκει στον πατέρα της κόρης και ο μέλλον γαμπρός προσφέρει δώρα στον πεθερό του. Ο πεθερός ανταποδίδει με τα «μείλια», την προίκα της κόρης, η οποία σε περίπτωση διωγμού θα πρέπει να επιστραφεί.

Το πρώτο και κύριο μέλημα της συζύγου ήταν η γέννηση ενός παιδιού και μάλιστα αγοριού. Και αυτό το γεγονός συνοδεύεται από πλήθος

τελετουργιών, που σκοπό έχουν την ενσωμάτωση του νέου μέλους στην οικογένεια.

Θρησκευτική ζωή των γυναικών

Οι γυναίκες διατηρούν το δικαίωμα της συμμετοχής τους σε θρησκευτικές τελετές και μάλιστα κατέχουν εξέχουσα θέση σε πολλά ιερά. Οι γυναικείες παρουσίες σε ιερά γυναικείων θεοτήτων παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο, π.χ. η μεγάλη ιέρεια της Ήρας στο Άργος, η επώνυμη ιέρεια στην Ελευσίνα κ.ο.κ. Γυναικείες μορφές, όμως, συναντούμε και σε ανδρικά ιερά, όπως η Πυθία στο Μαντείο των Δελφών, και μάλιστα σε ξεχωριστή θέση. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε, επίσης, τους θιάσους γυναικών που συμμετέχουν σε διάφορες λατρευτικές ευκαιρίες, όπως οι Αρρηφόροι στην Αθήνα που προετοιμάζουν τον πέπλο της Αθήνας έγκλειστες επί 4 ολόκληρα χρόνια. Αυτή η γυναικεία συμμετοχή, ωστόσο, δεν θα πρέπει να προκαλέσει στον

μελετητή ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί οι γυναίκες κατείχαν την ίδια θέση με όλους τους άλλους πολίτες και τουλάχιστον τελετουργικά προσέφεραν το ίδιο αξιόλογες υπηρεσίες με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Αυτό που θα έπρεπε να απασχολεί, ίσως περισσότερο, είναι αν οι γυναίκες είχαν δικές τους τελετουργικές ή μυστικές τελετές που εκτυλίσσονταν μακριά από τα ανδρικά μάτια και σε αυστηρή αποκλειστικότητα. Σύμφωνα με ορισμένες υποθέσεις, κάποιες τελετές που περιλάμβαναν μνητικές διαδικασίες στην Ήρα, στην Αρτέμιδα και στη Δήμητρα και έξαλλους χορούς που μετέφεραν τις χορεύτριες σε κατάσταση έκστασης και που αργότερα αντικαταστάθηκαν με τη λατρεία

του Διονύσου ή κάποιες τελετές επίσης μυστικές που γίνονταν με αφορμή την εφηβεία, ίσως τελούνταν αποκλειστικά από γυναίκες και μάλιστα απομακρυσμένες από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Η σιωπή, πάντως, του Ομήρου, αφενός μας φανερώνει τον σεβασμό του ποιητή γι' αυτές τις τόσο ξεχωριστές τελετουργίες και αφετέρου την άγνοιά του, καθώς η ανδρική παρουσία αποκλειόταν από αυτές τις λατρευτικές ευκαιρίες.

Οι Γυναίκες στην Αρχαϊκή Εποχή

Μικρά Ασία

Οι γυναίκες στην Ιωνία και τη Μικρά Ασία

Η ανταλλαγή γυναικών μεταξύ των αριστοκρατών ήταν ένα σημαντικό τμήμα της εξωτερικής πολιτικής των ελληνικών πόλεων-κρατών, καθώς καθιέρωσε, μαζί με την ανταλλαγή δώρων, ένα πανελλήνιο δίκτυο κοινωνικών υποχρεώσεων και ένα πολύπλοκο σύνολο συγγενικών σχέσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι γυναίκες έπαιρναν προίκα, αλλά φαίνεται ότι πολύ σπάνια κατείχαν γη ή είχαν κληρονομικά δικαιώματα. Και όμως οι γυναίκες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στα πλαίσια του «οίκου». Αφετέρου τα αρχαϊκά ποιήματα, όπως αυτά του Ησίοδου, μιλούν για ένα κατώτερο κοινωνικό στρώμα απ' αυτό στο οποίο ανήκουν οι ομηρικοί ήρωες. Ο Ησίοδος στο έργο του *Έργα και Ημέραι* παρουσιάζει τον εαυτό του ως έναν ελεύθερο αγρότη που πρέπει να παλέψει με νύχια και με δόντια για να αποδώσουν τα χωράφια του και να διατηρήσει την ιδιοκτησία του. Λέει ότι έχει μια δούλη για τις χειρωνακτικές εργασίες, ενώ η σύζυγός του γεννά παιδιά αλλά διεκπεραιώνει ελάχιστες, ή και καθόλου, δουλειές του νοικοκυριού. Καθώς αναδύονται στην Ελλάδα οι πόλεις-κράτη, οι σύζυγοι παύουν να προσφέρουν γαμήλια δώρα στην οικογένεια της νύφης· αντίθετα, συχνά οι νύφες δίνουν προίκα στο γαμπρό. Αυτή η αλλαγή ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι οι σύζυγοι δεν αποκτούσαν πλέον πολιτικά ή κοινωνικά οφέλη παίρνοντας μία αριστοκράτισσα ως σύζυγο, ενώ οι οικογένειες των γυναικών ήθελαν να διατηρήσουν τα συμφέροντά τους πάνω στη νύφη και να διασφαλίσουν την ευημερία τους.

Η πολιτική και θρησκευτική εξουσία των γυναικών στη Μικρά Ασία

Ο νομικός του τρίτου αιώνα Παύλος λέει ότι οι γυναίκες δεν επιτρέπεται να κατέχουν πολιτικά αξιώματα, αλλά σύγχρονες επιγραφές του από τη ρωμαϊκή Ελλάδα και τη Μικρά Ασία αναφέρουν γυναίκες κατόχους δημόσιων αξιωμάτων, ακόμη και του αξιώματος του άρχοντα. Πρόκειται για την καλά τεκμηριωμένη περίπτωση της Πλανκίας Μάγνας από την Πέργη της μικρασιατικής ακτής, γύρω στο 120 μ.Χ. Κόρη συγκλητικού, ο οποίος είχε οργανώσει τους αθλητικούς αγώνες της πόλης και είχε τιμηθεί με τον τίτλο του ιδρυτή της, η Πλανκία κατείχε αρκετές σημαντικές δημόσιες θέσεις, όπως του δημιουργού, δηλαδή του άρχοντα το όνομα του οποίου προσδιόριζε το έτος. Κατείχε επίσης μια υψηλή θρησκευτική θέση, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή στη βάση ενός αγάλματος που στήθηκε από την τοπική κοινότητα.

Γυναίκες σαν την Πλανκία Μάγνα και την Κασσία Κορνηλία Πρίσκα (και οι δύο από το δεύτερο αιώνα μ.Χ.) είναι σαφές ότι διαχειρίζονταν σημαντικές ιδιωτικές περιουσίες και συμμετείχαν στην ιδεολογία της δημόσιας προσφοράς με σκοπό τη δόξα, πράγμα που φαίνεται να αποτέλεσε κίνητρο για ολόκληρες γενιές Ρωμαίων ανδρών. Ακόμη και κατά την περίοδο της Δημοκρατίας, πριν αποκτήσουν οι γυναίκες τη νομική δυνατότητα να δωρίζουν χρήματα, οι κάτοικοι των επαρχιών της Ελλάδας και της Ασίας είχαν τιμήσει τις συζύγους κυβερνητών με αγάλματα, πιθανότατα για να εκφράσουν τις ευχαριστίες τους για τη διαμεσολάβηση των γυναικών στον κυβερνήτη σχετικά με διάφορα τοπικά θέματα. Τώρα η συνήθεια επεκτάθηκε στις συζύγους των μεγιστάνων ως μια συνηθισμένη ανταπόκριση στις ευεργεσίες τους και

ως κίνητρο για τη συνέχισή τους. Δεν υπάρχει αξιόπιστη μέθοδος για να εκτιμήσει κανείς σε πόσες γυναίκες της Αυτοκρατορίας απονεμήθηκαν τιμές από διάφορες κοινότητες με τη μορφή αγαλμάτων και ενεπίγραφων βάθρων, ούτε για το πόσες γυναίκες έκαναν δωρεές και σε τι έκταση, αλλά οι μαρτυρίες δείχνουν μια ξεκάθαρη σχέση ανάμεσα στις τιμητικές διακρίσεις και στη σπουδαιότητα της οικογένειας από την οποία προερχόταν η γυναίκα. Γυναίκες που είχαν επιλεγεί ως ιέρειες μπορεί να μην ασκούσαν εξουσία με την πολιτική έννοια, αλλά έμοιαζαν με τους ευεργέτες στο ότι στο δημόσιο λειτούργημά τους τους έδινε ένα ορισμένο κύρος και ένα είδος εξουσίας. Ήταν συνηθισμένο φαινόμενο στις ανώτερες τάξεις να επιλέγονται γυναίκες ως ιέρειες το αξίωμά τους κάποιες φορές μπορεί να μην ήταν τίποτε παραπάνω από μια πολιτική φιλοφρόνηση, όπως στην περίπτωση της Κασσίας Κορηθίας Πρίσκας· σε άλλες περιπτώσεις όμως θα μπορούσε να σημαίνει μακροχρόνια απάρνηση της οικογενειακής ζωής.

Εξχωριστές γυναίκες της Μικράς Ασίας

Στη Μίλητο π.χ. που εθεωρείτο στα 470 π.Χ. μία και ίσως η πιο προοδευτική πολιτεία στα παράλια της Μικράς Ασίας, οι γυναίκες ντύνονταν και στολίζονταν πολυτελώς, αλλά στη μόρφωση, στη διοίκηση και στα εκλεκτικά όργανα της πολιτείας δεν είχαν δικαιώματα. Η γυναίκα ήταν μάνα και νοικοκυρά. Εξαίρεση αποτελούσε η Σαπφώ της Λέσβου και η Ασπασία που ήταν τότε σε νηπιακή ηλικία. Ο πατέρας της Ασπασίας, ο φιλόσοφος Αξίολος επειδή απεβίωσε η σύζυγός του και δεν είχε πού να εμπιστευθεί τη μικρή Ασπασία, την έπαιρνε μαζί του στη φιλοσοφική του σχολή, όπου φοιτούσαν μόνο παλικάρια και η μικρή Ασπασία, από μικρή ηλικία εξοικειώθηκε με τους άντρες και θεωρούσε τη συναναστροφή μαζί τους ως κάτι το φυσικό, ως δικαίωμα κοινωνικό και όταν τελείωνε σχεδόν την εφηβεία της ακόμα περισσότερο.

Σαπφώ

Το πρόσωπο

Υπάρχει ένα ανώνυμο ελληνικό επίγραμμα, ίσως του 2^{ου} αι. π.Χ., που αναφέρει οκτώ λυρικούς ποιητές της Ελλάδας, όλους άνδρες. Κατόπιν προστίθεται: «Η Σαπφώ δεν είναι η ένατη των ανδρών, αλλά περιλαμβάνεται ως δέκατη στις αξιαγάπητες Μούσες». Αυτό, βέβαια, είναι φιλοφρόνηση, αλλά υποδεικνύει ότι οι πλέον περίφημοι ποιητές του αρχαίου κόσμου συναριθμούνταν σε διαφορετική κατηγορία από τις γυναίκες συγγραφείς. Μια γυναίκα που έγραφε ποιήματα ήταν συνεπώς ένα είδος θεάς.

Μας έχει διασωθεί μόνον ένα ολόκληρο ποίημα της Σαπφώς καθώς και ένας αριθμός αποσπασμάτων, που είναι είτε πολύ μικρά είτε λίγο πιο εκτεταμένα. Από αυτά μόνον σαράντα συνίστανται σε περισσότερες από δυο λέξεις. Σαφώς εξετάζοντας τη Σαπφώ ως ποιήτρια δεν έχουμε να πούμε πολλά. Αυτό όμως δεν εμπόδισε να γραφτούν γι' αυτήν πολλά, μια συνήθεια που ξεκινά από την Κλασική Εποχή, όταν η προσωπική της ζωή είχε ξεσηκώσει τόσο ενδιαφέρον όσο και η ποίησή της. Στις ημέρες μας η εντυπωσιακή όψη αυτών των αρχαίων συμπεριφορών θεωρείται με σκεπτικισμό, και η προσοχή έχει στραφεί στο ρόλο που έπαιξε η Σαπφώ στη σύγχρονή της κοινωνία, ένα θέμα που ολοφάνερα έχει κάποια συνάφεια με τη γνώση της γυναίκας της Αρχαϊκής Εποχής. Όσο κι αν

βιογραφικά η Σαπφώ παρουσιάζει μικρότερο ενδιαφέρον απ' όσο ποιητικά, είναι αδύνατον να την αγνοήσουμε τελείως.

Η Σαπφώ γεννήθηκε περίπου το 612 π.Χ. στη Λέσβο, πατρίδα του επίσης λυρικού ποιητή Αλκαίου. Η Λέσβος, σημαντικό εμπορικό κέντρο με στενές επαφές με το βασίλειο της Λυδίας στη Μ. Ασία, φαίνεται πως διέθετε μακρά παράδοση καλλιτεχνικού εκλεπτυσμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας παραδίδει η ίδια η Σαπφώ, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια, ότι ήταν παντρεμένη με κάποιον ονόματι Κερκύλα και ότι είχε ίσως και μια θυγατέρα, που ονομαζόταν Κληίς. Ένα από τα λιγότερα αξιόπιστα στοιχεία της βιογραφίας της είναι η περίφημη ιστορία που αναφέρεται, πως αυτοκτόνησε πέφτοντας από το ακρωτήριο Λευκάτας της Λευκάδας καταδιώκοντας έναν όμορφο ναύτη, τον Φάονα, με τον οποίο ήταν τρελά ερωτευμένη. Η διήγηση αυτή έχει μυθολογικές επιδράσεις -η Αφροδίτη, για παράδειγμα, υποτίθεται ότι έκανε το ίδιο πηδημα στον ίδιο τόπο εξαιτίας του έρωτά της για τον Άδωνη- και ίσως βασίζεται σε κωμωδία που γράφτηκε διακόσια χρόνια μετά το θάνατο της Σαπφώς.

Τελικά, τι μπορεί να μας πει η Σαπφώ για τη δημιουργικότητα των Ελληνίδων γενικά; Μερικοί σύγχρονοι σχολιαστές υποθέτουν ότι στην αριστοκρατική κοινωνία κατά τους Αρχαϊκούς Χρόνους οι γυναίκες είχαν μεγαλύτερη ελευθερία απ' ό,τι σε ορισμένες μεταγενέστερες κοινότητες για να καταπιαστούν με φιλολοφικές δραστηριότητες και να κερδίσουν τη δημόσια εκτίμηση για το έργο τους. Αυτός ο ισχυρισμός όμως βασίζεται σε μεγάλο ποσοστό στην ύπαρξη της ίδιας της Σαπφώς. Δεν γνωρίζουμε ονόματα άλλων ποιητριών που να έζησαν στη Λέσβο την Αρχαϊκή Εποχή, αν και αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν. Αν πρέπει να πιστέψουμε τα ποιήματά της, μερικές από τις φίλες της Σαπφώς έψελναν επίσης και ίσως η ποίηση και η μουσική να ήταν ο συνηθισμένος τρόπος έκφρασης μέσα στην ομάδα τους. Εκτός Λέσβου, άλλη μια μόνο ποιήτρια υπάρχει που να χρονολογείται με ασφάλεια στην Αρχαϊκή Εποχή. Πρόκειται για τη Μεγαλοστράτη από τη Σπάρτη, που την ύμνησε ο Αλκμάνας με τούτα τα λόγια: «Τούτο των γλυκών Μουσών το δώρο / Μου έδειξε η καλότυχη παρθένα, / Η Ξανθιά Μεγαλοστράτη» (Αλκμάνας 59B).

Τα ποιήματα

Η ίδια η Σαπφώ έγραφε μέσα σε μια παράδοση της λυρικής ποίησης που δημιουργήθηκε και κυριαρχήθηκε από άνδρες. Αλλά στην επιλογή των θεμάτων, στην ποιητική γλώσσα και στη δομή της σκέψης της επιδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο ένα μέσο διαμορφωμένο με ανδρικές αξίες είναι δυνατόν να οικειοποιηθεί και να μεταμορφωθεί από μια ποιήτρια. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου της που διασώθηκε μπορεί να χαρακτηριστεί ως ερωτική ποίηση. Αλλά ακόμη και στα ποιήματα που δεν ανήκουν σ' αυτό το είδος παρουσιάζεται η ίδια να ενδιαφέρεται σχεδόν αποκλειστικά για τον κόσμο των γυναικών - με την καθημερινή ζωή τους, τα ενδύματά τους, τις ασχολίες τους, τις, τελετουργίες τους, και τα αισθήματά τους.

Η υπεροχή της Σαπφώς μπορεί να παρατηρηθεί επίσης στις μεταφορές που αποδίδει στις γυναίκες. Αντίθετα από τους λυρικούς ποιητές, η Σαπφώ ποτέ δεν συγκρίνει τις γυναίκες με τα ζώα. Γι' αυτήν τα άλογα συνδέονται όχι με την άγρια γυναικεία ομορφιά αλλά με την ανδρική επιθυμία. Ανάλογα μπορούμε να αντιπαραβάλουμε την παρομοίωση του ήλιου του Αλκμάνα με την αντανάκλαση του φεγγαριού, το οποίο στο απόσπασμα 96 αναπλάθει τη λαμπρότητα της γυναίκας στις Σάρδεις. Οπώρες και άνθη είναι τα στοιχεία που χρησιμοποιεί συχνά η Σαπφώ, όταν επιθυμεί να

σχηματίζει μίαν οπτική εικόνα. Μία γυναίκα, για παράδειγμα, μπορεί να είναι ένα «γλυκό μήλο / που κοκκινίζει στο πιο ψηλό κλαρί» (105α' Balmer 68). Αλλά η παράσταση της αντανάκλασης για να υπονοήσει την εμφάνιση μιας γυναίκας δεν είναι, αλήθεια, ιδιαίτερα συνηθισμένη στα ποιήματα της Σαπφώς, που προσπαθούν να δώσουν έμφαση στη γεμάτη πάθος εντύπωση που προξενεί μια γυναίκα, μια εντύπωση που ενισχύεται από τη φύση γύρω της. Με τα λουλούδια, τα αρώματα και τα ανάλαφρα λινά με τα οποία ντύνονται οι γυναίκες αισθανόμαστε τη φιληδονία που διαχέεται από την παρουσία τους. Σαφείς αναφορές στην προσωπική ομορφιά τους δεν θεωρούνται συχνά απαραίτητες.

Η δημιουργία αίσθησης προσωπικού χώρου είναι ένα σημαντικό στοιχείο στην ποίηση της Σαπφώς. Οι γυναίκες, απομονωμένες από τους δημόσιους χώρους που είναι αφιερωμένοι στις ανδρικές δραστηριότητες, διαθέτουν στους στίχους της ένα κλειστό και γυναικοκρατούμενο περιβάλλον, ασφαλισμένο από εξωτερικές πιέσεις. Σε έναν ύμνο στην Αφροδίτη, η θεά καλείται να επισκεφτεί το ιερό της, όπου «πίσω από τα κλαδιά των μηλιών, μουρμουρίζουν / δροσερές αύρες, ρόδα ρίχνουν τη σκιά τους σε κάθε γωνιά / και, όταν θροΐζουν τα φύλλα, μια γλυκιά νάρκη σε κυριεύει» (2· Balmer 79). Στο απόσπασμα 96 ο χώρος που ενώνει τις γυναίκες είναι εκείνος που δημιουργείται από το φως και την ταυτότητα της σκέψης.

Μακεδονία

Η Αρχαϊκή Εποχή υπήρξε για τις γυναίκες κρίσιμη. Οι μεταβολές που συντελέστηκαν ευρύτατα στην κοινωνία επηρέασαν φυσικά και τα θηλυκά της μέλη και μέσα στο πλαίσιο της ανάπτυξης της πόλης ψηφίστηκαν νόμοι και καθιερώθηκαν συνήθειες που προσδιόρισαν τη θέση των γυναικών και για αρκετούς αιώνες μετά. Παρ' όλα αυτά, δυστυχώς οι πληροφορίες για το ρόλο και τη ζωή των γυναικών στη διάρκεια αυτής της περιόδου είναι εξαιρετικά περιορισμένες.

Το πλήθος των γυναικών

Υπερείχαν πληθυσμιακά οι άνδρες έναντι των γυναικών κατά την πρώιμη Αρχαϊκή Εποχή; Υπάρχει κάποια μαρτυρία που αναφέρεται από τον Pomeroy (1975, σ. 46), που συνηγορεί στο ότι υπερείχαν, αν και αυτή η πρότασή του απέχει πολύ από το να είναι συμπέρασμα. Πιθανολογείται ότι η εγκατάλειψη νεογέννητων κοριτσιών (που τα άφηναν να πεθάνουν) χρησιμοποιούνταν από τους Έλληνες εκείνης της εποχής για να μπορούν να ελέγχουν την ανάπτυξη του πληθυσμού, και ότι αυτό προξενούσε ανισομέρεια μεταξύ των δυο φύλων στον ενήλικα πληθυσμό. Η βρεφοκτονία των θηλυκών μπορεί ίσως να μην εφαρμόστηκε σε κανονική και γενικευμένη βάση, αφού αυτό θα είχε καταστροφικό αντίκτυπο όσον αφορά στην παρακμή του πληθυσμού. Μπορεί όμως να χρησιμοποιήθηκε, όπως υποστήριξε ο Harris (1982), ως προσωρινή μέθοδος σε εποχές υψηλής φυσικής αύξησης του πληθυσμού ή σε εποχές κατά τις οποίες γεννήθηκαν περισσότερα κορίτσια από αγόρια. Επειδή όμως δεν υπάρχουν ασφαλή δεδομένα, αυτή η υπόθεση δεν μπορεί να αποδειχτεί.

Συγγένεια και γάμος

Ο αρχαϊκός ελληνικός οίκος ήταν ένας πατριαρχικός θεσμός. Ο αρχηγός του σπιτικού -ο κύριός του- ήταν πάντοτε ένας άνδρας και η σύζυγος και τα παιδιά του ήσαν υπό την κηδεμονία του. Όταν ενηλικιώνόταν ένας γιος, αυτή η κηδεμονία έπαυε. Η θυγατέρα όμως περνούσε όλη της τη ζωή υπό την ανδρική κηδεμονία - του πατέρα, του συζύγου, του αδελφού ή του πλησιέστερου συγγενή. Οι γάμοι κανονίζονταν από τους κηδεμόνες των μελλονύμφων και η σύζυγος συνήθως (αν όχι πάντα) πήγαινε να ζήσει με την οικογένεια του άνδρα της. Στα πρώιμα αρχαϊκά χρόνια, αν κρίνουμε από τις πληροφορίες των ομηρικών ποιημάτων (π.χ., *Οδύσσεια* δ 5), μέλη ανώτερων τάξεων νυμφεύονταν γενικά γυναίκες που δεν ήσαν συγγενείς τους και προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές. Αυτή η συνήθεια συνδεόταν με την πολιτική σημασία που είχαν οι γάμοι στους κύκλους εκείνους.

Οι διακανονισμοί των γάμων εμπεριείχαν πάντοτε μεταβίβαση περιουσίας και φαίνεται καθαρά ότι στην Ομηρική Εποχή το πιο σημαντικό στοιχείο σ' αυτές τις συναλλαγές ήταν η προίκα από το γαμπρό στη νύφη, τα έδνα -τα δώρα που προσφέρονταν από το γαμπρό στον πατέρα της νύφης, όταν γινόταν η συμφωνία του γάμου. Ο Έκτορας, για παράδειγμα, είχε δώσει «μύρια καλά» για την Ανδρομάχη, όταν την πήρε από το σπίτι του Ηετίωνα, του πατέρα της (*Ιλιάδα* χ 472). Οι λεπτομέρειες αυτού του συστήματος δεν είναι εύκολο να αποκαλυφθούν, αλλά διάφορες πληροφορίες από τα ομηρικά έπη συνθέτουν την υπόθεση που ακολουθεί σχετικά με τη συμφωνία για ένα γάμο «καλής κοινωνίας» στις αρχές της Αρχαϊκής Εποχής. Η διαδικασία του συναγωνισμού για το χέρι της κόρης ενός ισχυρού άνδρα

άρχιζε με την ανταλλαγή φιλοφρονητικών δώρων μεταξύ των μνηστήρων και του μέλλοντος πεθερού, μια συνήθεια που αποσκοπούσε στη δημιουργία φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα δυο μέρη. Οι μνηστήρες κατόπιν έκαναν τις «προσφορές» τους για τη νεαρή κοπέλα (έδνα), οι οποίες θα δίδονταν μόνον όταν ο γάμος θα είχε συμφωνηθεί οριστικά. Με αυτό ως βάση αποφάσιζε ο πατέρας. Μερικές φορές, αν ο γαμπρός επρόκειτο να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμος στο μέλλοντα πεθερό του, μπορούσε να κερδίσει τη νύφη χωρίς να παρουσιάσει κανένα δώρο.

Οι γυναίκες που εμπλέκονταν σ' όλους αυτούς τους γάμους φαίνεται, χωρίς έκπληξη, να έχουν ελάχιστο ή κανένα λόγο για το μέλλον τους. Ολοφάνερα, ο γάμος στις ανώτερες τάξεις της αρχαϊκής Ελλάδας εκλαμβάνονταν ως θεσμός που καθιέρωνε τη σχέση όχι τόσο ανάμεσα σε μια γυναίκα κι έναν άνδρα αλλά μεταξύ πεθερού και γαμπρού. Ο πλούτος και των δυο πλευρών και η πολιτική ισχύς τους ίσως ήσαν οι παράγοντας που είχαν σημασία.

Γύρω στα τέλη της Αρχαϊκής Εποχής έλαβε χώρα μια σημαντική αλλαγή στη φύση της μεταβίβασης της περιουσίας μετά τη συμφωνία για ένα γάμο. Τα δώρα από το γαμπρό στον πατέρα της νύφης περιέπεσαν ως συνήθεια σε αφάνεια και αναδύθηκε ως βασικό στοιχείο η προίκα, η περιουσία που παραχωρούσε ο πατέρας στην κόρη του όταν παντρευόταν.

Φαίνεται ότι η αλλαγή κινήθηκε κατά κάποιο τρόπο σε πρότυπα κληρονομιάς. Μια προίκα ήταν μια παραχώρηση περιουσίας σε μια γυναίκα (όσο κι αν τη διαχειριζόταν ο σύζυγός της). Εφόσον από τα τέλη της Αρχαϊκής Εποχής η προίκα πήρε τη μορφή χρημάτων ή πολύτιμων αντικειμένων, επέτρεπε στον πατέρα να καλύπτει τις ανάγκες της κόρης του και να διασφαλίζει παράλληλα ότι το σημαντικότερο στοιχείο της περιουσίας του, η γη, παρέμενε άθικτη και μπορούσε να δοθεί στους γιους του. Μια συνέπεια του συστήματος της προίκας ήταν ότι έδινε στον πατέρα της νύφης ένα μεγαλύτερο έρεισμα μέσα στο γάμο της. Αν ένα ζευγάρι χώριζε, ο άνδρας ήταν υποχρεωμένος να επιστρέψει την προίκα στον πατέρα ή στον κηδεμόνα της πρώην συζύγου του. Έτσι η προίκα μπορούσε να λειτουργεί ως εγγύηση καλής συμπεριφοράς από πλευράς του συζύγου: αποθαρρυνόταν ο ίδιος από το να επιδιώξει ένα χωρισμό για ασήμαντους λόγους, ενώ ο κίνδυνος ενός διαζυγίου που επισείονταν από τον πεθερό του και η επακόλουθη απώλεια της περιουσίας τον απέτρεπαν από την κακομεταχείριση της συζύγου του. Ταυτόχρονα, η προίκα μπορούσε ν' αποτρέψει την πτώση του επιπέδου ζωής μιας παντρεμένης γυναίκας. Το σύστημα, λοιπόν, μπορεί να συνδεθεί με μια αυξανόμενη έμφαση στη μεγαλύτερη προστασία των γυναικών μέσα στο γάμο περί το τέλος της περιόδου.

Γάμος και ερωτική ηθική

Στην Αρχαϊκή Εποχή θεωρούνταν πολύ σημαντικό μια γυναίκα να είναι παρθένα ως την ώρα του γάμου της. Για να εξασφαλιστεί αυτό, η βασιλοπούλα Ναυσικά κοιμόταν τα βράδια ανάμεσα σε δυο θεραπαινίδες (*Οδύσσεια* ζ 18-19). Εντούτοις, οι νέες γυναίκες δεν έμεναν προφανώς σε φυσικό αποκλεισμό και είχαν έναν εύλογο βαθμό ελευθερίας κινήσεων. Η Ναυσικά μπορούσε να κατεβαίνει στο ποτάμι για το πλύσιμο

των ρούχων της οικογένειας συνοδεύονταν από θεραπαινίδες που όλες είχαν καλύπτρες στο κεφάλι, ενώ δεν υπήρχε κανείς άνδρας κοντά τους και τις καλύπτρες τις έβαζαν αργότερα για να παίξουν με μια μπάλα (*Οδύσσεια* ζ 99-101). Οι ανύπαντρες γυναίκες των κατώτερων τάξεων πιθανόν να είχαν ακόμα μεγαλύτερη ελευθερία, αφού οι καθημερινές ανάγκες της ζωής δεν επέτρεπαν τον περιορισμό τους στο σπίτι και δεν υπήρχαν δούλες για να τις προσέχουν. Τέλος, οι γυναίκες έπρεπε να είναι πιστές στους συζύγους τους.

Γυναικείες δραστηριότητες

Οι μαρτυρίες για την καθημερινή ζωή των γυναικών στην Αρχαϊκή Εποχή είναι πάρα πολύ περιορισμένες. Οι πιο πολλές προέρχονται από την *Οδύσσεια* του Ομήρου, γεγονός που σημαίνει ότι αναφέρονται στο πρώιμο τμήμα της περιόδου και ότι φθάνουν σ' εμάς μέσω ενός άνδρα συγγραφέα. Εντούτοις, αυτή η εικόνα φαίνεται να είναι κατά πολύ μεγάλο μέρος ακριβής και να ισχύει για όλη την Αρχαϊκή Περίοδο. Οι κοινωνικές αλλαγές στη διάρκεια αυτής της περιόδου ίσως να δημιούργησαν τελείως καινούργιες διαδικασίες κατανόησης του γυναικείου ρόλου, αλλά τα καθήκοντα των γυναικών ως τροφών και βοηθών μάλλον πολύ λίγο άλλαξαν.

Οι γυναίκες όλων των κοινωνικών τάξεων ήσαν υπεύθυνες για την εύρυθμη λειτουργία του νοικοκυριού. Η εποπτεία των αποθηκών και, στην περίπτωση γυναίκας ανώτερης τάξης, των δούλων του σπιτιού ήταν μέρος σημαντικό των καθηκόντων τους. Κι όταν ακόμα το φαγητό ετοιμαζόταν από δούλους, η σύζυγος μπορούσε να αναλάβει να το προσφέρει, αν δεν παρευρίσκονταν προσκεκλημένοι. Ένα ακόμα στοιχείο που συνηγορεί στην άποψη πως οι οικιακές δραστηριότητες χαρακτήριζαν τη ζωή των γυναικών κατά την Αρχαϊκή Περίοδο είναι τα ευρήματα στους τάφους, τα οποία εκτός από κοσμήματα περιλαμβάνουν σφοντύλια αδραχιών και χύτρες μαγειρέματος (βλ. Romeroy, 1975, σ. 43). Επίσης, οι γυναίκες φρόντιζαν για τη φυσική άνεση των ανδρών λούζοντας και αλείφοντάς τους με αρωματικά έλαια, ασχολία που προφανώς δεν την ανέθεταν σε δούλους ή σε ερωτικές συντρόφους. Ακόμα και η Πολυκάστη, η παρθένα κόρη του Νέστορα, ανέλαβε η ίδια να φροντίσει τον Τηλέμαχο, όταν αυτός επισκέφθηκε το ανάκτορο του πατέρα της (*Οδύσσεια* γ 464-466). Πρέπει επίσης να σημειωθεί πως οι γυναίκες συνεισέφεραν αποφασιστικά και στις οικονομικές ανάγκες του νοικοκυριού, όντας αποκλειστικά υπεύθυνες για την παραγωγή των υφασμάτων που χρησιμοποιούσε η οικογένεια. Στα ποιήματα του Ομήρου θα δούμε να γνέθουν και να υφαίνουν ακόμα και θεές και βασίλισσες. Η στενή συνάφειά τους με αυτή τη δουλειά αποδεικνύεται περίτρανα από το γεγονός πως δυο βασίλισσες, η Αρήτη και η Πηνελόπη, ήσαν ικανές να αναγνωρίζουν ύφασμα που είχε υφανθεί πριν από καιρό στους αργαλειούς τους (*Οδύσσεια* η 238 και τ 215-257). Το ενδιαφέρον των γυναικών για τους άρρενες απογόνους τους αποκαλύπτεται σε αρκετές περιπτώσεις στα ομηρικά έπη. Όταν η Ανδρομάχη πληροφορείται το χαμό του άνδρα της αμέσως αναλογίζεται τα βάσανα που θα τραβήξει ο μικρός ο γιος της χωρίς την προστασία του πατέρα του (*Ιλιάδα* Ω 726-738) και η Πηνελόπη, ανήσυχη για την ασφάλεια του γιου της Τηλέμαχου, λέει πως θλίβεται πιο πολύ γι' αυτόν παρά για το σύζυγό της (*Οδύσσεια* δ 810-823). Το γεγονός ότι ελάχιστα γίνεται λόγος στα έπη για τις σχέσεις

ανάμεσα σε μάνες και θυγατέρες δεν σημαίνει την ανυπαρξία στοργής, αλλά την έλλειψη σχετικού ενδιαφέροντος από τη μεριά του ποιητή.

Οι γυναίκες όλων των τάξεων εξαρτιόνταν από τους πατέρες, τους συζύγους και τους ενήλικες γιους τους για τα απαραίτητα προς το ζην. Μια χήρα από κατώτερη τάξη ήταν δυνατόν να αντιμετωπίσει σκληρά οικονομικά βάσανα, πράγμα που θα την υποχρέωνε να βρει μια δουλειά.

Η συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές ήταν κεφαλαιώδες μέρος των εκτός της οικίας δραστηριοτήτων των γυναικών και στον τομέα αυτό οι υπηρεσίες των γυναικών προς τους νεκρούς είχαν ιδιαίτερη σπουδαιότητα. Από μια άποψη αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως μια προέκταση του οικιακού τους ρόλου, εφόσον αυτές ήταν επιφορτισμένες με το πλύσιμο, το μύρωμα και το ντύσιμο των νεκρών, όπως και με τη διατήρηση των μνημάτων καθαρών και τις προσφορές φαγητού και κρασιού. Αλλά και το κύριο βάρος του πένθους φαίνεται πως έπεφτε στις γυναίκες, ο θρήνος των οποίων εκφραζόταν με χειρονομίες και μοιρολόγια. Αυτή η στενή σχέση με το νεκρό μπορεί να εξηγηθεί με διάφορους τρόπους. Οι γυναίκες ήταν ελεύθερες να εκδηλώσουν δημόσια τα συναισθήματά τους με τρόπο που δεν μπορούσαν οι άνδρες και τις θεωρούσαν ως τους κύριους φορείς των δεσμών της οικογένειας, ακόμα και μετά το θάνατο. Τελικά, η έκδηλη περιθωριοποίηση των γυναικών ήταν ίσως ένας παράγων: θεωρούνταν ως άρρηκτα συνδεδεμένες με το τέλος όπως και με την αρχή της ζωής.

Μπορεί κανείς να πει ότι οι γυναίκες διέθεταν μια περιορισμένη εξουσία που πήγαζε από τη σχέση της γυναίκας με έναν άνδρα αξιωματούχο. Αργότερα μέσα στην Αρχαϊκή Εποχή γυναίκες από άρχουσες αριστοκρατικές οικογένειες μπορεί να εμπλέκονται περιστασιακά σε ανδρικές πολιτικές μηχανορραφίες. Με το πέρασμα του χρόνου, καθώς η δύναμη πέρασε από τις βασιλικές ή τις αριστοκρατικές οικογένειες στις πολιτικές δομές της πόλης, ο αναγνωρισμένος ρόλος των γυναικών στη διοίκηση μεταβλήθηκε από περιορισμένο σε ανύπαρκτο.

Δούλες

Κατά τους Ομηρικούς Χρόνους φαίνεται πως ήταν ελληνική συνήθεια η θανάτωση ή εξαγορά με λύτρα των αρρένων αιχμαλώτων πολέμου και η υποδούλωση μόνον των γυναικών και των παιδιών. Ίσως αυτό να εξηγεί γιατί όλοι οι δούλοι που αναφέρονται στα ομηρικά έπη είναι γυναίκες. Η απαγωγή, μια άλλη μέθοδος απόκτησης δούλων, απέβλεπε πιθανόν επίσης σε γυναίκες, αν και ήταν δυνατόν να αποβλέπει και σε άνδρες.

Στις δούλες ανέθεταν ένα σωρό από δουλειές του σπιτιού. Στο ανάκτορο του Οδυσσέα υπήρχαν πενήντα δούλες (*Οδύσσεια* X 421), που έγνεθαι, έστρωναν το τραπέζι, έπλεναν και καθάριζαν, άλεθαι καλαμπόκι, ζύμωναν ψωμί, κρατούσαν τα λυχνάρια, ετοιμάζαν τα κρεβάτια των επισκεπτών, αντλούσαν νερό και άναβαν φωτιά. Μια ξεχωριστή δούλα μπορούσε επίσης να κοιμάται με τον αρχηγό της οικογένειας. Σ' ένα λιγότερο πλούσιο σπιτικό μια δούλα μπορούσε να εργάζεται και μέσα και έξω από το σπίτι.

Το πόσο καλά συμπεριφέρονταν σε μια δούλα εξαρτιόταν από την κατάσταση και την ιδιοσυγκρασία των κυρίων της, αλλά η σκληρότητα ποτέ δεν θα μπορούσε να απουσιάζει. Οι περισσότερες αριστοκρατικές οικογένειες σχεδόν σίγουρα δεν

διέθεταν τόσες δούλες όσες το ανάκτορο του Οδυσσέα. Φαίνεται πάντως ότι η αριθμητική υπεροχή των γυναικών δούλων ήταν κάτι που διατηρήθηκε ως τον 6^ο αι. π.Χ., όταν η αυξανόμενη χρήση των δούλων για γεωργικές και βιοτεχνικές ασχολίες άρχισε να δημιουργεί πολύ μεγαλύτερη ζήτηση ανδρών.

Η κατάσταση των γυναικών

Στα ποιήματα του Ομήρου υπάρχουν ελάχιστα δείγματα άκρατου μισογυνισμού και οι γυναίκες παρουσιάζονται άξιες μεγάλου σεβασμού. Από τη σκοπιά της αριστοκρατίας και, σ' αυτή τη σφαίρα της κοινωνίας η αναπτυσσόμενη κοινωνική σημασία της οικογένειας ίσως να ενθάρρυνε ένα ιδανικό αμοιβαίας συνεργασίας ανάμεσα στον άνδρα και στη γυναίκα του. Στην κατώτερη τάξη ως πιο σημαντική συμβολή της γυναίκας θεωρούσαν την εξασφάλιση ενός κληρονόμου, η ύπαρξη του οποίου βοηθούσε στη βεβαιότητα ότι τα κτήματα δεν θα περάσουν σε πιο μακρινούς συγγενείς. Ως εκ τούτου η βιολογική λειτουργία μιας γυναίκας αποτελούσε ένα δυναμικό πλεονέκτημα αλλά και έναν κίνδυνο αν ήταν στείρα ή άπιστη ή γεννούσε πολλά παιδιά, τότε αποτύγχανε στο να αποζημιώσει για το οικονομικό βάρος που συνεπαγόταν ο γάμος της. Οι γυναίκες θεωρούνταν οικονομικά μη παραγωγικές και γι' αυτό χωρίς σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της κοινότητας. Ταυτόχρονα, η γρήγορη ανάπτυξη του πληθυσμού ίσως προξένησε μείωση στο βιολογικό ρόλο των γυναικών. Τα πολλά παιδιά ήσαν βάρος και ο ρόλος της αναπαραγωγής της κοινωνίας που αποδιδόταν στις γυναίκες την ίδια ώρα υποβαθμιζόταν. Μια σύζυγος που θεωρούσαν ότι δεν είχε συμβολή στην παραγωγή δεν είχε αξία και ως προς την αναπαραγωγή. Αφού είχε γεννήσει το απαραίτητο αγόρι, τελείωνε η χρησιμότητά της και την αντιμετώπιζαν ως παράσιτο.

Μικρά Ασία

Η Ελληνιστική Εποχή, που σηματοδοτήθηκε από τις κατακτήσεις του Αλεξάνδρου, ήταν περίοδος ευρύτατης πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής. Μεγάλος αριθμός Ελλήνων από την κυρίως Ελλάδα μετανάστευσαν στην Αίγυπτο και στην Ασία, όπου μαζί με τους απογόνους των ανδρών που είχαν πολεμήσει εκεί από την εποχή του Αλεξάνδρου δημιούργησαν μια νέα ηγεμονική τάξη που κυβέρνησε τον ιθαγενή εργατικό πληθυσμό. Στις πόλεις που ίδρυσαν αναπαράχθηκαν πολλά από τα χαρακτηριστικά της ελληνικής πόλης -αγορά, βουλή, πρυτανεία-, αλλά οι πόλεις ήταν κέντρα με μειωμένη τοπική διοίκηση και δεν διέθεταν πολιτική ανεξαρτησία.

Ο βαθμός της αλλαγής που βίωσαν οι γυναίκες κατά την εξέλιξη αυτών των μετασχηματισμών ποίκιλλε αισθητά σε σχέση με την περιοχή ή την τάξη στην οποία ζούσαν. Γενικά μπορεί να ειπωθεί, όμως, ότι παρατηρήθηκε μια διάβρωση στην ασυμμετρία μεταξύ των δυο φύλων κατά την Ελληνιστική Περίοδο και μια επακόλουθη καλύτερευση της θέσης των γυναικών. Στο πολιτικό επίπεδο η πιο εντυπωσιακή πρόοδος έγινε από τις γυναίκες των ελληνιστικών βασιλικών οικογενειών. Η πιο εξαιρετική ήταν η τελευταία Κλεοπάτρα, που διοίκησε την Αίγυπτο απευθείας, πολλές προκάτοχοί της όμως άσκησαν πολυποίκιλη επίδραση ως σύζυγοι ή μητέρες βασιλέων. Έξω από το βασιλικό κύκλο πραγματική πολιτική αρμοδιότητα ήταν κάτι αδύνατο για τα μέλη και των δυο φύλων. Αυτό καθαυτό το γεγονός όμως ενθάρρυνε μια επιθυμία για παροχή «στα χαρτιά» προνομίων στις γυναίκες και γνωρίζουμε μερικές περιπτώσεις από πόλεις στην Ασία και στην Ελλάδα, όπου δόθηκαν σε γυναίκες τιμητικά πολιτικά δικαιώματα ή άλλες εξουσίες. Μεγαλύτερης σημασίας ήταν το δικαίωμα των γυναικών να κατέχουν και να ελέγχουν περιουσία. Πάπυροι από την Αίγυπτο αποδεικνύουν ότι στη διάρκεια αυτής της περιόδου οι γυναίκες μπορούσαν να ενεργούν ως πωλήτριες και αγοράστριες, ως εκμισθώτριες ή μισθώτριες γης και ως χορηγοί ή αποδέκτες κληρονομιών. Σε ορισμένα μέρη της Ελλάδας οι γυναίκες αναφέρονται σε επιγραφές ως ιδιοκτήτριες γης, ως δανείστριες χρημάτων και κάτοχοι δούλων.

Νομικά και οικονομικά δικαιώματα προσέφεραν μεγαλύτερη προσωπική ελευθερία. Ποιήματα, όπως το *Ειδύλλιο* 15 του Θεόκριτου, που αφηγείται η συνομιλία δυο αξιολύβαστων Ελληνίδων νοικοκυρών, που περπατούν μέσα στο πλήθος σε ένα πανηγύρι στους δρόμους της Αλεξάνδρειας, υποδηλώνει ότι υπήρχε μια χαλάρωση στους περιορισμούς των γυναικών. Οι ποιητές εξέθεταν ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για την προσωπική ζωή των γυναικών και ταυτόχρονα μια καινούρια γενιά ποιητριών, όπως η Ήρινα, η Νόσσις και η Ανύτη, άρχιζαν να δίνουν φωνή στα γυναικεία αισθήματα. Μερικές από τις νέες φιλοσοφικές κινήσεις -Επικούρειοι, Κυνικοί και Νεοπυθαγόρειοι- περιλάμβαναν και ελάχιστες γυναίκες στους κύκλους τους. Υπάρχουν μαρτυρίες που δείχνουν ότι σε μερικά μέρη κορίτσια σπούδαζαν, σε βασικό επίπεδο, έξω από το σπίτι. Το χάσμα των φύλων δεν είχε καθόλου εκριζωθεί, αλλά γυναικείοι και ανδρικοί ρόλοι ήταν λιγότερο διακριτοί. Αυτή η μεταβολή αντικατοπτρίζεται στην ελληνιστική τέχνη, όπου η παρουσίαση του ανδρικού και του γυναικείου γυμνού αντιμετωπίζεται συχνά με ελεύθερες επιδείξεις ερωτισμού. Στην Πτολεμαϊκή Αίγυπτο η θεά Ίσις ξαναπλάσθηκε ως θεότητα με ευρύτερες

αρμοδιότητες και η λατρεία της προσέλκυε αναρίθμητους οπαδούς και των δυο φύλων.

Πίσω από αυτές τις μεταβολές βρίσκονται κάποιοι παράγοντες. Γυναίκες -έστω και σε μικρότερο αριθμό- μεταναστεύουν επίσης από την κυρίως Ελλάδα στην Αίγυπτο και την Ασία, μαζί με τους συζύγους τους ή και ως ανεξάρτητες εργάτριες. Αυτή η αυξημένη κινητικότητα εμπεριέκλειε σε πολλές περιπτώσεις κοινωνικές μετατοπίσεις και οικονομικές στερήσεις, καθώς οι γυναίκες έβγαιναν από το πεδίο προστασίας που παραδοσιακά τούς παρείχε η οικογένειά τους. Η χαλάρωση όμως των οικογενειακών δεσμών και η ρήξη της στενής σχέσης μεταξύ οικογένειας και πόλης ασφαλώς θα οδήγησε σε εξασθένηση μερικών κοινωνικών περιορισμών των γυναικών. Ο πλέον ισχυρός παράγοντας από όλους υπήρξε η διαγραφή των ανδρών πολιτών από την ενεργό πολιτική ανάμειξη. Κοινές αρετές εξαφανίζονταν και στη θέση τους έμπαινε μια ατομιστική ιδεολογία, μια προσήλωση σε προσωπικές εμπειρίες και συγκινήσεις, που καθιστούσε την κατάκτηση της προσωπικής ευτυχίας νόμιμη φιλοδοξία.

Δεν πρέπει να διογκώνεται η έκταση στην οποία επηρέαζαν την καθημερινή ζωή των γυναικών οι αλλαγές αυτές. Ούτε πρέπει να θεωρείται ως ένα τελείως καινούριο φαινόμενο η μετατροπή των σχέσεων των φύλων που παρουσιάζεται.

Μακεδονία

Η ενδυμασία και ο καλλωπισμός των γυναικών στη Μακεδονία

Το κύριο ένδυμα των γυναικών της Μακεδονίας ήταν ο μακρύς χιτώνας από μαλλί ή λινάρι, λευκός ή χρωματιστός, που πολλές φορές ήταν ζωσμένος ψηλά κάτω από τους μαστούς με στενή ζώνη, χαρίζοντας ύψος και κομψότητα στο σώμα. Πάνω από το χιτώνα φορούσαν το χρωματιστό ιμάτιο, όμοιας υφής με το χιτώνα ή και από λεπτότερο ύφασμα, που κολλούσε στο σώμα αφήνοντας να διαγράφονται το περίγραμμα και οι όγκοι του. Με το ιμάτιο που φοριόταν με διάφορους τρόπους τυλίγοντας όλο το σώμα, πολλές φορές και το κεφάλι ή μόνον το κάτω μέρος ή και σαν εσάρπα επάνω στους ώμους, σχηματίζοντας πολύπτυχες αναδιπλώσεις και κυματιστές απολήξεις, αναδεικνύονταν όχι μόνον οι τάσεις της μόδας αλλά και η προσωπικότητα των γυναικών. Τα ενδύματα των πλουσιότερων γυναικών ήταν ποικιλμένα και με διακοσμητικά στοιχεία από χρυσό (ταινίες, ρόδακες κ.λπ.). Τα συνήθη υποδήματά τους ήταν τα σανδάλια με ψηλά καττύματα και χρωματιστούς ιμάντες. Πολύ διαδεδομένη κόμμωση είναι αυτή του 4^{ου} αι. π.Χ. που εμφανίζεται σε αντίγραφα της Κνιδίας Αφροδίτης με πολλές παραλλαγές, μερικές φορές και με μακρείς πλοκάμους στους ώμους. Υπήρχε όμως και η πεπονοειδής κόμμωση, καθώς και αυτή με τις σειρές συμμετρικών βοστρύχων πάνω από το μέτωπο (τέττιξ) ή με δεμένα ανέμελα τα μαλλιά στην κορυφή του κεφαλιού (λαμπάδιον). Τα συνηθισμένα εξαρτήματα στα κεφάλια των γυναικών ήταν οι χρωματιστές ταινίες, οι στεφάνες με κυλινδρική βάση και γραπτά ή ανάγλυφα κοσμήματα στο επάνω τμήμα και οι υφασμάτινοι κεφαλόδεσμοι (καλύπτρες, τεγίδια). Στις θρησκευτικές τελετές, στους γάμους και τα συμπόσια φορούσαν στεφάνια, πολύ συχνά κισσού, κάτι που βεβαιώνει στενή σχέση των γυναικών με τη διονυσιακή λατρεία. Η αγάπη των γυναικών της Μακεδονίας για τα κοσμήματα ήταν μεγάλη, όπως αποδεικνύει το μεγάλο πλήθος των Χάλκινων κοσμημάτων σε γυναικείους τάφους του 7^{ου} αι. π.Χ., αλλά και η παρουσία περίτεχνων δημιουργιών από χρυσό, άργυρο και ημιπολύτιμους λίθους με συνδυασμό διαφορετικών τεχνικών στα επόμενα χρόνια, που φυλάγονταν σε πυξίδες, λεκανίδες και άλλα σκεύη, είτε πήλινα, διακοσμημένα με την επικρατούσα σε κάθε περίοδο διακόσμηση, ή και από άλλα πολυτιμότερα υλικά (χαλκό, άργυρο, ελεφαντοστό, φαγεντιανά). Αλλά και αρκετά εξαρτήματα των ενδυμάτων (περόνες, πόρπες) και είδη καλλωπισμού (κάτοπτρα, κτένια, ξυράφια, τριχολαβίδες κ.λπ.) αποτελούν εξαιρετικής δημιουργίας της μικροτεχνίας με χρήση ποικίλων υλικών. Δεν έλειπαν βέβαια και οι απομιμήσεις των πολύτιμων κοσμημάτων με επιχρυσωμένο ή χρωματισμένο πηλό ή και επιχρυσωμένο χαλκό. Τα χρώματα στα πρόσωπα των γυναικείων ειδωλίων και τα υπολείμματα ψιμυθίων σε αγγεία μαρτυρούν την ευρύτατη χρήση τους από τις γυναίκες της Μακεδονίας, ενώ τη χρήση αρωμάτων μαρτυρούν τα πάμπολλα αγγεία αποθήκευσής τους, μυροδοχεία πήλινα, γυάλινα, αργυρά, μολύβδινα, αλάβαστρα, λίθινα, από φαγεντιανή ή και πολυτελέστερα αγγεία, όπως τα μαρμάρινα εξάλειπτρα ή ακόμα και η χρήση αυγών στρουθοκαμήλου.

Σημαντικές γυναικείες προσωπικότητες στη Μακεδονία

Οι γυναίκες της αρχαίας Μακεδονίας δεν ήταν όσο πονηρές και δολοπλόκες, βάρβαρες και παρασυρόμενες από τα πάθη τους μας παρουσιάζονται στις αρχαίες φιλολογικές πηγές. Τα ανασκαφικά ευρήματα των τελευταίων χρόνων από τις Αιγές, τη σημερινή Βεργίνα, φωτίζουν άγνωστες πτυχές της γυναικείας παρουσίας στην κοιτίδα του μακεδονικού βασιλείου, σύμφωνα με την καθηγήτρια Κλασικής Αρχαιολογίας στο ΑΠΘ, Χρυσούλα Σαατσόγλου-Παλιαδέλη.

Μελετώντας τα τελευταία χρόνια τα ευρήματα από την αρχαία πόλη της Βεργίνας και ιδίως το εντυπωσιακό σύνολο που σχετίζεται με τη μητέρα του Φιλίππου Β', γιαγιά του Μ. Αλεξάνδρου, Ευρυδίκη, διαπίστωσε πως η προσωπικότητά της πρέπει να ήταν εντελώς διαφορετική από την εικόνα που έχουμε γι' αυτήν μέσα από τις αρχαίες πηγές. «Ήταν μια γυναίκα πανέξυπνη που κατάφερε να διαφυλάξει το θρόνο και δεν αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της ότι ήταν δολοφόνος του εραστή της».

Η Ευρυδίκη ήταν γυναίκα του βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα του Γ', κόρη του ηγεμόνα της Ελυμιώτιδας Σίρρα και μητέρα του Φιλίππου του Β'. Αναφέρεται ως γυναίκα φιλόδοξη, που δεν δίστασε να σχετιστεί ερωτικά με τον Πτολεμαίο Αλωρίτη, δολοφόνο του γιου της, Αλέξανδρου. Παραμένει άγνωστο το τέλος της. Κάποιοι υποστηρίζουν πως δολοφονήθηκε από τον εραστή της, ενώ άλλοι ότι βοήθησε τον γιο της, Περδίκκα, στη δολοφονία του εραστή της.

Μετά τις πολύχρονες έρευνές της στις Αιγές, είναι σε θέση να πει ότι η γνώση μας για μερικές από τις αρχαίες Μακεδονίτισσες είναι «διαστρεβλωμένη, βασισμένη στα κουτσομπολιά μεταγενέστερων συγγραφέων, γεγονός που οδήγησε τους σύγχρονους ιστορικούς (επηρεασμένους σε μεγάλο βαθμό και από τη δύσπιστη, έως αρνητική, άποψη για την αρχαία Μακεδονία και τους θεσμούς της) σε σχεδόν τερατικές μορφές. Στις ελάχιστες αρχαίες μαρτυρίες που αναφέρονται στις γυναίκες της μακεδονικής αυλής, οι βασίλισσες της Μακεδονίας δεν φαίνεται να αντιπροσωπεύουν δείγματα όπως η Πηνελόπη, η Ανδρομάχη ή η Άλκηστη. Μοιάζουν περισσότερο με την Ελένη, την Κλυταιμνήστρα ή τη Μήδεια, μορφές παρασυρόμενες από τα πάθη τους, βαρβαρικές και πρωτόγονες, πονηρές και δολοπλόκες, προκειμένου όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά να ελέγξουν την εξουσία, χρησιμοποιώντας τους άνδρες με κάθε τρόπο».

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

6^ο ΓΕΛ Αχαρνών

Υπεύθυνοι καθηγητές:

Κος Σεμένογλου Απόστολος
Κα Παπαχριστοφίλου Σοφία

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Οι γυναίκες της Σπάρτης τύγχαναν διαφορετικής αντιμετώπισης από τις Αθηναίες. Λόγω της ολιγανθρωπίας που αντιμετώπιζαν οι Σπαρτιάτες, η μητρότητα καταλάμβανε εξέχουσα σημασία. Τα θηλυκά μέλη της οικογενείας παρέμεναν σε αυτήν μέχρι κάποια ηλικία. Μετά τα αναλάμβανε το κράτος, όπως και τα αγόρια. Επίσης οι Σπαρτιάτισσες, λόγω της αγωγής τους δεν ασχολούνταν με την οικιακή οικονομία. Δεν καταπιάνονταν με το νοικοκυριό και τις ασχολίες του σπιτιού. Με τις δουλειές αυτές καταπιανόταν το υπηρετικό προσωπικό, οι δούλες δηλαδή.

ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τα κορίτσια μετά τη γέννησή τους παραδίδονταν στην οικογένειά τους για να ανατραφούν, εφόσον δεν παρουσίαζαν κανενός είδους καχεξία ή δυσμορφία. Σε αυτή την περίπτωση τα εξέθεταν, όπως και τα αντίστοιχα δύσμορφα και καχεκτικά αγόρια στους *Αποθέτες*. Η διαφορά σε σχέση με την Αθήνα ήταν ότι η απόφαση για την έκθεση των βρεφών δεν αποτελούσε ιδιωτική υπόθεση του πατέρα, αλλά ανέκκλητη απόφαση της Γερουσίας. Ήταν δηλαδή κρατική υπόθεση, εντασσόμενη στα πλαίσια του *ευγονισμού*, που συνιστούσε την επιλεκτική προτίμηση στα υγιή και αρτιμελή παιδιά.

Από κάποια ηλικία και μετά η πολιτεία, που θεωρούσε κτήμα της όλα τα παιδιά των Σπαρτιατών, αναλάμβανε την αγωγή των νεαρών κοριτσιών. Η εκπαίδευσή τους δεν διέφερε από εκείνη των αγοριών. Συναναστρέφονταν σε αγέλες με σκοπό να σκληραγωγηθούν, όπως τα συνομήλικά τους αγόρια. Υπόκειντο σε παρόμοιες αθλητικές δοκιμασίες και διαφόρων ειδών κακουχίες, ελαφρώς ενδεδυμένα. Παράλληλα εμφανίζονταν στις θρησκευτικές εορτές μύησης, όπως τα *Υακίνθια*. Ο γυναικείος πληθυσμός της Σπάρτης αποκλειόταν από το στρατιωτικό λειτούργημα, διότι οι νόμοι της πόλεως προσδιόριζαν ως καθήκον τους τη γέννηση και ανατροφή υγιών παιδιών. Η αγωγή των γυναικών δεν άγγιζε, ούτε καν προσέγγιζε, τα όρια αυστηρότητας εκείνης των ανδρών, διότι ο προορισμός και η αποστολή τους εντός της Πολιτείας ήταν διαφορετικής φύσεως. Αυτό βεβαίως δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί ως μια καταπίεση του γυναικείου φύλου, το αντίθετο μάλιστα. Η γυναικεία ελευθερία σε καμία άλλη πόλη του Αρχαίου Ελληνικού κόσμου δεν εκδηλώθηκε τόσο έμπρακτα, όσο στην Λακωνική Πολιτεία. Στη Σπάρτη, οι γυναίκες είχαν το αποκλειστικό προνόμιο, απ' όλες τις άλλες Ελληνίδες, να γυμνάζονται ισότιμα με τους άνδρες και να κυκλοφορούν άνευ περιορισμών. Όπως γνωρίζουμε, ευγονικές μέθοδοι ίσχυαν και ως προς τις γυναίκες, οι οποίες άπτονταν του καθορισμού της υγείας των γυναικών και της καταλληλότητας τους να φέρουν στον κόσμο υγιή παιδιά. Η ανατροφή των κοριτσιών εναπόκειτο στην κρίση και στη βούληση των γονέων τους, η μόνη δε υποχρέωσή τους ήταν να γυμνάζονται.

Οι γυναίκες ήταν σχεδόν ίσες με τους άνδρες. Δεν αποκλείονταν από το δημόσιο βίο αλλά κυκλοφορούσαν ελεύθερα, λάμβαναν μέρος στους αθλητικούς αγώνες και εξέφραζαν άποψη για τις κρατικές υποθέσεις. Είχε θεσπιστεί μάλιστα και δημόσια εκπαίδευση για εκείνες.

Στην ολιγαρχική Σπάρτη επικρατούσε η αντίληψη πως για να φέρουν στον κόσμο γερά παιδιά και να τα αναθρέψουν σωστά, οι ελεύθερες γυναίκες δεν έπρεπε να περνούν τη μέρα τους υφαίνοντας – εργασία που μπορούσαν να κάνουν οι είλωτες – αλλά να ασκούνται και να μορφώνονται. Όταν, μάλιστα, γυμνάζονταν (αλλά και κατά τη διάρκεια αγώνων), οι Σπαρτιάτισσες φορούσαν ελαφρότερη περιβολή που άφηνε ακάλυπτους τους μηρούς, γεγονός το οποίο οι υπόλοιποι Έλληνες θεωρούσαν υπερβολή.

Η γυναίκα ήταν χειραφετημένη σε βαθμό αδιανόητο για την εποχή εκείνη. Είχε αυξημένα προνόμια και αρμοδιότητες στην κοινωνία. Γυμναζόταν όπως και τα αγόρια και ήταν γνωστή για τις αθλητικές της ικανότητες.

Ουκ ολίγα κορίτσια, διακρίνονταν στο ακόντιο, στη ρίψη του δίσκου, στην πάλη, στο τρέξιμο και σε λοιπές αθλητικές δοκιμασίες, ενώ ενεργή ήταν η συμμετοχή τους, σε θρησκευτικά και καλλιτεχνικά δρώμενα. Μεγάλη σημασία έδιναν και στους χορούς.

Επίσης συντηρούσαν άλογα, ίππευαν, συχνά οδηγούσαν άμαξες σε πομπές και λάμβαναν μέρος σε αρματοδρομίες.

ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι Σπαρτιάτισσες δεν είχαν άμεση συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα της πόλης τους. Αναμφισβήτητα όμως απολάμβαναν μεγαλύτερη ελευθερία από τις γυναίκες της Αθήνας. Ασκούσαν αναμφίβολα επιρροή στους άνδρες τους. Όμως, η θεώρηση της Σπάρτης ως *γυναικοκρατούμενης* πόλης, έχει να κάνει περισσότερο τόσο με την σχετική ελευθερία των γυναικών όσο κυρίως με τη ανεξάρτητη οικονομική τους θέση στη Σπαρτιατική πολιτεία. Η περίπτωση της *πατρούχου* είναι χαρακτηριστική. Είναι ανάλογη της επικλήρου. Με μία βασική όμως διαφορά. Η πατρούχος μοναχοκόρη έχει δικαίωμα να κληρονομήσει την περιουσία του πατέρα της. Αυτή η κληρονομιά μπορεί να θεωρηθεί και ως προίκα. Όμως και ο πατέρας που βρισκόταν εν ζωή, προίκιζε με ένα σεβαστό περιουσιακό του κομμάτι την κόρη του.

Ο ΓΑΜΟΣ

Ο γάμος ήταν θεσμός υποχρεωτικός, για όλο τον ελεύθερο και υγιή πληθυσμό. Οι νόμοι προέβλεπαν την τιμωρία όσων παντρεύονταν σε μεγάλη ηλικία, καθώς και των γυναικών εκείνων, που παντρεύονταν σε μικρή ηλικία.

Η επιλογή συντρόφου ήταν προσωπική υπόθεση και όχι απόφαση των γονέων. Η προίκα από την άλλη έπαιζε δευτερεύοντα ρόλο.

Στη Σπάρτη όσοι έμεναν ανύπαντροι ως τα γεράματα δεν τους εκτιμούσαν όπως τους άλλους γέρους. Όταν κάποιος νέος ήθελε να παντρευτεί, «άρπαζε» την κοπέλα που επιθυμούσε. Την παρέδιδε σε μια γυναίκα, τη νυμφεύτρια, που τις έκοβε τα μαλλιά, την έντυνε με ανδρικά ρούχα και την ξάπλωνε σε αχυρένιο στρώμα μόνη. Κατόπιν ο γαμπρός έφευγε από το στρατόπεδο και την συναντούσε κρυφά και πάντα στο σκοτάδι. Περνούσε αρκετός καιρός και αρκετές συνενυρέσεις μέχρι ο γαμπρός να δει το πρόσωπο της νύφης.

Όταν ένα ζευγάρι δεν μπορούσε να αποκτήσει παιδιά και γι' αυτό ευθυνόταν η γυναίκα, ο άνδρας μπορούσε να τη διώξει από το σπίτι ή να φέρει κάποια στο σπίτι με την οποία θα μπορούσε να αποκτήσει παιδιά. Αν δεν μπορούσαν να κάνουν παιδιά από ανικανότητα του συζύγου, επιτρεπόταν η γυναίκα να μείνει έγκυος από άλλον άνδρα αφού όμως ο σύζυγος έδινε τη συγκατάθεσή του. Όταν ένας σύζυγος είχε αποκτήσει πολλά παιδιά ήταν τιμή για αυτόν να δώσει τη γυναίκα του να την παντρευτεί κάποιος από τους φίλους του.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Στη Σπάρτη περιόριζαν σημαντικά την πολυτέλεια και την επίδειξη, προβάλλοντας το ιδανικό της λιτότητας και του μέτρου.

© 1996 Univ. of Pennsylvania Museum. Οι Σπαρτιάτισσες φημίζονταν όχι μόνο για την ευψυχία τους αλλά και για τη φρεσκάδα τους, τη ζωντάνια, τους και το καλοσχηματισμένο, αθλητικό κορμί τους.

Η νομοθεσία απαγόρευε στις Σπαρτιάτισσες να φορούν οποιοδήποτε στολίδι και η αρσενική κοινή γνώμη είχε γαλουχηθεί με την αισθητική αντίληψη ότι ένα πλούσιο ρούχο χαλούσε την ομορφιά τους.

Σε περιπτώσεις πένθους οι Σπαρτιάτισσες φόραγαν μαύρα ρούχα και έπιαναν τα μαλλιά τους ψηλά ως ένδειξη λύπης.

Κάτι που θεωρούνταν υπερβολικό σύμφωνα με τους άνδρες της εποχής ήταν το γεγονός της εμφάνισης των γυναικών στους αγώνες που έπαιρναν μέρος αλλά και

στους χώρους όπου γυμνάζονταν καθώς ήταν είτε τελείως γυμνές είτε ελαφριά ενδεδυμένες αναδεικνύοντας σημεία του σώματός της.

Η θέση της γυναίκας στην αρχαία Κρήτη

Υπεύθυνοι καθηγητές

Κος Σεμένογλου Απόστολος
Κα Παπαχριστοφίλου Σοφία

Σχολ. Έτος: 2011- 12

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΡΗΤΗ

Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας στο κοινωνικό σύνολο πέρασε από διάφορα επίπεδα και είναι πρόσφατοι οι αγώνες που έδωσε το γυναικείο φύλο για την εξίσωσή του με τους άνδρες. Κατά την διάρκεια της ιστορίας πολλά έχουν γραφτεί για τις γυναίκες, άλλα από τα οποία εκθειάζουν το γυναικείο φύλο και άλλα που μιλούν με τρόπο ταπεινωτικό και ανεπίτρεπτο. Γράφτηκαν ύμνοι συγκινητικοί αλλά και στίχοι βλάσφημοι. Υπήρχαν περίοδοι δόξας, όμως και φαινόμενα καταπίεσης και εκμετάλλευσης.

Στην αρχαία Μινωική Κρήτη, όπως πιθανόν να γνωρίζουμε, η γυναίκα ήταν σε καλύτερη μοίρα από τις άλλες περιοχές. Είχαν τα ίδια δικαιώματα με τους άνδρες, κυκλοφορούσαν ελεύθερες, έπαιρναν μέρος στο κυνήγι, στις γιορτές, στις ταυρομαχίες και στις θρησκευτικές τελετές. Μάλιστα οι αρχαιολόγοι θεωρούν ότι οι γυναίκες συμμετέχουν και στην τέχνη και αυτό φαίνεται από έργα τα οποία έχουν φτιαχτεί από γυναίκες. Οι φορεσιές τους ήταν περίτεχνες με κοψιά περικόρμια που αφήνουν ελεύθερο το στήθος, φούστες με φραμπαλάδες, πολύπλοκες κομμώσεις και λαμπερά κοσμήματα. Αυτά βέβαια αφορούσαν περισσότερο τις εύπορες γυναίκες και λιγότερο τις γυναίκες της υπαίθρου, που ασχολούνται κυρίως με την γεωργία.

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι γυναίκες ασχολούνται με όλες τις δουλειές και όχι μόνο με το νοικοκυριό και τη γεωργία. Προσέχουν την εμφάνισή τους και ασχολούνται αρκετά με τη μόδα και την εξωτερική τους εμφάνιση. Παρακάτω θα δούμε αναλυτικά την γυναίκα στην αρχαία Κρήτη και διάφορους τομείς που σχετίζονται με αυτό το θέμα.

Γυναίκα και μόδα

Γυναίκα και μόδα στην μινωική Κρήτη.

Όσον αναφορά τη μόδα στη μινωική Κρήτη οι γυναίκες ασχολούνταν με είδη ένδυσης και υπόδησης, κοσμήματα, κομμώσεις και καλλυντικά φροντίδας προσώπου και σώματος, όπως βαφές και αρώματα.

Η ενδυμασία των Κρητών διακρίνεται για την εκζήτηση της μεταγενέστερης

κλασικής και ελληνορωμαϊκής εποχής στον ελληνορωμαϊκό κόσμο. Τα βασικά ενδυματολογικά στοιχεία που συνθέτουν την εμφάνιση των γυναικών είναι 2: ένας στενός μπούστος, αρκετά έξωμος που άφηνε ακάλυπτο το στήθος και μακριά φούστα, στενή στην μέση και φαρδιά στο

κάτω μέρος. Αυτό ήταν και χαρακτηριστικό ενδυματολογικό στοιχείο της παράδοσης στην περιοχή της Μεσοποταμίας. Τα φορέματα διέθεταν ποικίλα έντονα χρώματα. Όσο για την υπόδηση βλέπουμε ότι προτιμούν τα ψηλοτάκουνα παπούτσια.

Την εικόνα συμπλήρωναν τα περίτεχνα πολυτελή κοσμήματα και ιδιαίτερα τα περιδέραια τα οποία κατασκευάζονταν στο νησί είτε σε άλλες χώρες όπως Αίγυπτο, Συρία κλπ. Τα περισσότερα ήταν χρυσά με ημιπολύτιμους λίθους. Από αυτά διακρίνουμε ότι οι γυναίκες πρόσεχαν και επέλεγαν τι θα φορέσουν στο λαιμό τους με αποτέλεσμα να προτιμούν κοσμήματα υψηλής αισθητικής που ήταν μοναδικά.

Όσο για την κόμμωση ήταν επιμελημένη με πολλή φαντασία στον τρόπο με τον οποίο χτένιζαν τα μαλλιά τους. Ανασήκωναν τους βοστρύχους των μαλλιών και έδιναν ποικίλους σχηματισμούς όπως πυραμίδες ή κότσους. Συχνά τα στόλιζαν με άνθη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες φορούσαν καπέλα με γείσο, σε διάφορα μεγέθη.

Το μακιγιάζ ήταν ένα ακόμα πράγμα που πρόσεχαν. Η βιοτεχνία καλλυντικών ήταν ανθηρή στην Κρήτη. Οι γυναίκες έβαφαν τα ματιά τους με έντονο μαύρο χρώμα για να δείχνουν πιο μεγάλα. Χρησιμοποιούσαν μαύρη σκόνη θειούχου μόλυβδου και μαγγανίου με ειδική σπάτουλα. Κάλυπταν τα μαγουλά τους με ωχρή σκόνη και βαθυκόκκινο χρώμα διαλυμένο με ελαιώδη κρέμα για τη βαφή των χειλιών τους. Επιπλέον έβαφαν τα νύχια τους. Τέλος αξίζει να προσθέσουμε ότι χρησιμοποιούσαν μεθυστικά αρώματα από κόλιανδρο, ή ήπειρο, ή κρόκο, ή τριαντάφυλλο και άλλα.

Η επιμελημένη εξωτερική εμφάνιση δεν έπαψε ποτέ να αποτελεί σημαντική παράμετρο της κοινωνική ζωής των ανθρώπων στην Αρχαία Κρήτη. Το αίτημα ιδιαίτερα των γυναικών για προσεγμένη εμφάνιση φαίνεται να ανταποκρίνεται διαχρονικά λιγότερο στην ανάγκη τους για προσωπική αισθητική αναζήτηση και περισσότερο στην επιθυμία τους για διάκριση σε κοινωνικό, πολιτικό ή θρησκευτικό επίπεδο, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που το ίδιο αίτημα λειτουργεί και ως ένδειξη «δήλωσης συμμετοχής» στις δράσεις μιας ομάδας.

Μινωική θρησκεία

Η Μινωική Θρησκεία και θεότητες

Οι μινωίτες πίστευαν, βασικά σε ένα σύμπλεγμα γυναικείων θεοτήτων, οι οποίες έχουν άμεση σχέση με τη βλάστηση και τη διαδοχή των εποχών, την άνθηση και το μαρασμό, το θάνατο και την ανάσταση

Το ιερατείο αποτελούνταν συνήθως από γυναίκες αλλά υπήρχαν και άντρες ιερείς.

Στο μινωικό πάνθεον οι θεές παίζουν μεγαλύτερο ρόλο από αυτό των αντρών. Παριστάνονται κάτω από το ιερό δέντρο (ελιά), στην κορυφή ενός όρους, επάνω σε ένα πλοίο ή σεΐοντας μια ασπίδα. Άγρια ζώα και πτηνά τις συνοδεύουν. Είναι οι διάφορες μορφές που λαμβάνει η αρχέγονη μητέρα –γη, η οποία ενσαρκώνει τη ζωική ορμή και εκτείνει την κυριαρχία της στα φυτά, στα ζώα και στους ανθρώπους. Ασφαλώς επιβίωση μιας πρωτόγονης μητριαρχίας που ενώνει τη γυναίκα με τις δυνάμεις της ζωής. Επιπροσθέτως, η μινωική μητέρα θεά υπηρέτησε και άλλους θεούς όπως την μυκηναϊκή θρησκεία πράγμα που μας αποδεικνύει ότι αυτή η θεότητα ήταν κυρίαρχη για αρκετούς λαούς, οι οποίοι είχαν επιρροή από την αρχαία Κρήτη. Τέλος η θρησκεία στη μινωική κοινωνία αποτελεί στοιχείο συνοχής. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η γυναίκα είχε μεγάλη επιρροή και στην θρησκεία διότι το τεκμηριώνουμε με τη μορφή της θεάς Αμφιώνας.

Θεά Αμφιώνα

Η **Αμφιώνα** ήταν μυθική θεότητα του αρχαίου μυθικού πάνθεου της Κρήτης. Το όνομά της έγινε γνωστό από μία αρχαία επιγραφή που βρέθηκε στη Κρήτη που ανάγεται στους κλασικούς χρόνους Σύμφωνα με την επιγραφή οι νέοι των συμμάχων πόλεων Κνωσού και Δρήρου ορκίζονταν "αίωνια έχθρα" κατά των Λυκτίων. Τον όρκο τους αυτόν τον έδιναν επικαλούμενοι πολλούς θεούς, μεταξύ των οποίων και την θεότητα Αμφιώνα.

Ταυροκαθάψια

Τα ταυροκαθάψια ήταν ένα περίπλοκο ακροβατικό αγώνισμα – παιχνίδι νέων αγοριών και κοριτσιών κατά το οποίο εκτελούσαν θεαματικά άλματα στη ράχη ταύρων που έτρεχαν (πιάσιμο από τα κέρατα του ταύρου, διπλή τούμπα πάνω από το σώμα του ταύρου και πήδημα από την άλλη πλευρά) και καμιά φορά γινόταν επικίνδυνο.

Αν και τα παιχνίδια με ταύρους είναι γνωστά και από άλλους προϊστορικούς πολιτισμούς της Αιγύπτου και της ανατολής στη μινωική Κρήτη έφτασαν σε πολύ υψηλό επίπεδο δεξιοτεχνίας. Ως βάση για την εξέλιξη των ταυροκαθαψίων θεωρείται το κυβίστημα που αποτελεί μια μορφή ακροβασίας και κατάγεται από την Αίγυπτο. Οι κυβιστήρες ήταν νέοι που εκτελούσαν με εξαιρετική ευλυγισία θεαματικά γυμνάσματα.

Τα ταυροκαθάψια είτε είχαν ως σκοπό κάποια ιερουργική-μυητική διαδικασία είτε ήταν μια δραστηριότητα αποτελούμενη από έναν ταύρο και από τον ή τους ταυροκαθάπτες, όπως ονομάζονταν οι συμμετέχοντες. Ήταν η γιορτή με την οποία οι μινωίτες ευχαριστούσαν τη μάνα Γη και η αναμέτρηση των παιδιών με τον ταύρο τα ετοίμαζε να γίνουν γενναία. Ο σκοπός της ήταν να αναδείξει την τόλμη, την ρώμη και την ευλυγισία των αθλητών.

Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να ταυτίσει ή να παραλληλιστεί αυτό το πολύ αγαπητό στους Μινωίτες αγώνισμα, με τις σημερινές ταυρομαχίες, όπου σκοπός είναι να δαμαστεί και να σκοτωθεί ο ταύρος. Ο ταύρος ήταν ιερός, πράγμα που τονίζει και το θρησκευτικό χαρακτήρα του αγωνίσματος.

Οι ταυροκαθάπτες, όπως απεικονίζονται στις διαφορές παραστάσεις φέροντας πλούσια ενδυμασία, περίτεχνη κόμμωση και κοσμήματα, φαίνεται ότι μάλλον ανήκαν στις τάξεις των ευγενών και οι ταύροι που χρησιμοποιούνταν στην δραστηριότητα προέρχονταν από τις καλύτερες ράτσες.

Τα περισσότερα από τα αγαματίδια που απεικονίζουν γυναίκες (πιθανόν ιερείς) βρίσκονται σε μια τέτοια στάση που τα χέρια τους δημιουργούν ή υπονοούν το σχήμα των κεράτων του ταύρου.

Η ιερότητα του ζώου δικαιολογείται με το ότι σχετίζεται με το Δία. Σύμφωνα με τη μυθολογία ο Δίας μεταμορφώθηκε σε λευκό ταύρο για να απαγάγει την Ευρώπη (ταυροπαρθένος), κόρη του Άγνορα, και να τη μεταφέρει στην Κρήτη.

Εκεί την παντρεύτηκε και από το γάμο τους γεννηθήκαν 3 γιοι: ο Μίνωας που έγινε βασιλιάς της Κνωσού, ο Ραδάμανθυς που κυριάρχησε στη Φαιστό και ο Σαρπιδών. Επίσης, ταύρος αναδύθηκε από τη θάλασσα και στάλθηκε από τον Ποσειδώνα στο Μίνωα, μετά από επίκλησή του, ώστε αυτός να τον θυσιάσει ως αντάλλαγμα για το

θρόνο της Κρήτης που τον διεκδικούσαν και ο αδερφός του Σαρπιδόνας. Ο Μίνωας τελικά έγινε βασιλιάς της Κρήτης αλλά γοητευμένος από την ομορφιά του ταύρου δεν εκπλήρωσε το τάμα του και δεν τον θυσίασε με αποτέλεσμα να προκαλέσει την οργή του Ποσειδώνα, ο οποίος έκανε την Πασιφάη (το οποίο δεν τεκμηριώνεται με στοιχεία) η κόρη του Ηλίου και της Παρσιήδας και γυναίκα του Μίνωα, να ερωτευτεί τον ταύρο. Η Πασιφάη με τη βοήθεια του Δαιδάλου- ο οποίος κατασκεύασε ομοίωμα αγελάδας, μέσα στο οποίο μπήκε η Πασιφάη - ήρθε σε ερωτική επαφή με τον ταύρο και από αυτή τη συνένωση γεννήθηκε ο Μινώταυρος.

Γάμος και Οικογένεια

Στα Ομηρικά Έπη και στη Μινωική εποχή οι γυναίκες είναι σε πολύ καλή μοίρα. Οι γυναίκες αγαπούν την οικογένειά τους, συζητούν ελεύθερα μαζί με τους άνδρες τους, επικρατεί μονογαμία, ο γάμος είναι ιερός και αδιάλυτος. Η γυναίκα μπορεί να διαλέξει τον άνδρα της, οι συζυγικές σχέσεις βασίζονται σε αμοιβαία αγάπη και εκτίμηση και οι τρόποι συμπεριφοράς των συζύγων παρουσιάζονται απλοί, ευγενικοί και εγκάρδιοι. Η πολυτεκνία θεωρείται μεγάλο αγαθό και ευτυχία ενώ η ατεκνία μεγάλη συμφορά και εκδήλωση θεϊκής τιμωρίας. Ενώ στην Κλασική Ελλάδα οι γυναίκες παντρεύονταν συχνά από 12 ετών, πήγαιναν αμέσως να κατοικήσουν στο σπίτι του συζύγου τους. Στη Κρήτη οι άνδρες δεν έπαιρναν τις συζύγους στο σπίτι τους, παρά μόνο αν ήταν ικανές να ρυθμίζουν μόνες τους τα οικιακά προβλήματα. Ο σύζυγος δεν είχε το δικαίωμα να πουλήσει ή να υποθηκεύσει την προίκα της γυναίκας, την ατομική της περιουσία την έλεγχε μόνη της. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό **προγονής** νομοθεσίας ήταν ότι ο άνδρας μπορούσε να χωρίσει με την

γυναίκα του οπότε ήθελε!! Όταν χώριζαν η γυναίκα έπαιρνε τη μισή της προίκα πίσω. Στον κώδικα της Γόρτυνας διατυπώνεται ο όρος ότι η γυναίκα είχε το δικαίωμα να πάρει επιπλέον ασήμι αν είχε προκαλέσει άνδρας το διαζύγιο. Είναι αξιοσημείωτο ότι αναφέρονται μόνο τα δικαιώματα της συζύγου, της κληρονόμου, της κόρης, της χήρας. Όταν η γυναίκα πέθαινε άτεκνη, ο σύζυγος ήταν υποχρεωμένος να επιστέψει όλη την περιουσία της. Υπολόγιζαν και ανέφεραν τη γυναίκα της Κρήτης ανάμεσα στα μέλη της φυλής και αυτό αποτελεί εξαίρεση στο αρχαίο δίκαιο. Μπορούσε να

αρνηθεί να παντρευτεί τον πιο στενό της συγγενή σε περίπτωση χηρείας ή διαδοχής καταλαμβάνοντας αποζημίωση. Έχει επίσης το δικαίωμα, αν ανήκει στην τάξη των ελευθέρων να παντρευτεί ακόμα και δούλο με την προϋπόθεση ότι αυτός θα πήγαινε στο σπίτι της γυναίκας του και θα βοήθαγε τα παιδιά της. Πολλές φορές μια παντρεμένη μπορούσε να αποκτήσει ελεύθερα παιδιά ανάλογα με το σπίτι που θα γεννούσε.

Έργα τέχνης

Τα περισσότερα μινωικά ειδώλια ήταν πήλινα και παρίσταναν γυναίκες. Δεν λείπουν όμως και τα ειδώλια ζώων και ανδρών. Παράλληλα τα κοσμήματά της γυναίκας στην αρχαία Κρήτη αποτελούσαν τα κυριότερα έργα τέχνης εκείνης της εποχής τα οποία ήταν χειροποίητα από την γυναίκα. Τα κοσμήματά της χαρακτηρίζονταν από την κομψότητα, την λεπτομέρεια και πάνω από όλα τη γλαφυρότητά τους διότι τα κατασκεύαζε με όλη της την όρεξη και την αγάπη γι' αυτά που έκανε.

Πολιτικές δραστηριότητες

Ένα πράγμα όμως είναι σίγουρο, πως παρόλα τα προνόμια ή τις υποχρεώσεις που είχε κάθε μια από τις κατηγορίες των γυναικών, καμιά τους δεν μπόρεσε να αποκτήσει την πολυπόθητη συμμετοχή στις πολιτικές δραστηριότητες, δικαίωμα αποκλειστικά των ανδρών της εποχής και κάτι το οποίο η σημερινή γυναίκα έχει κατακτήσει σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας.

Γυναικωνίτης

Ο γυναικωνίτης είναι το ιδιαίτερο μέρος του οίκου που προορίζεται για την κατοικία των γυναικών. Από άποψη της ιστορίας της τέχνης καθορισμός ενός ενιαίου αρχιτεκτονικού τύπου γυναικωνίτη ως ενδιαίτηματος. Η πρώτη διάκριση του γυναικωνίτη από το υπόλοιπο οίκημα ξεκίνησε την εποχή του Ομήρου και διαφωτίζεται από τις αρχαιολογικές ανασκαφές στην Κνωσό, στην Τυρία, στην Τροία κ.λ.π. Στα χρόνια του Ομήρου ο γυναικωνίτης της Πηνελόπης είναι κέδρινος, αρωματισμένος, πλήρης κοσμημάτων, υψηρόφος, βαρύτιμος αλλά στα μεταγενέστερα οικήματα ή λείπει παντελώς ή είναι ένα πενιχρό και σκύτινο δωμάτιο στο οποίο καταφεύγει η οικοδέσποινα κατά τις επισκέψεις και τις δεξιώσεις των ανδρών. Γενικό γνώρισμα του γυναικωνίτη σε όλες τις εποχές είναι ότι βρίσκεται πάντα στο βάθος του οίκου. Αυτό γίνεται για δυο λόγους, για την φύλαξη των γυναικών και την ασφαλή αποθήκευση σε αυτών, κάθε πολύτιμου θησαυρού κλπ, διότι πλην της παραμονής των γυναικών, ο

γυναικωνίτης χρησιμοποιήθηκαν και ως θησαυροφυλάκιο . Ο γυναικωνίτης αποτελεί κατά κάποιον τρόπο φυλακή της γυναίκας .

Η Γυναίκα της Κρήτης στο χθες και το σήμερα

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της γυναίκας στη μινωική εποχή, αποδίδεται με εξαιρετική πιστότητα, με δεδομένα τις ανασκαφικές μαρτυρίες. Η χειραφέτηση της γυναίκας αυτούς τους προϊστορικούς χρόνους είναι αδιαμφισβήτητη, καθώς προκύπτει από πολύτιμες πηγές πληροφόρησης (τοιχογραφίες, σφραγιδολίθους, εγχάρακτες εικόνες σε λίθους). Απόδειξη της γυναικείας κυριαρχίας στους μινωικούς χρόνους αποτελεί η λατρεία της θηλυκής θεότητας της Μητέρας Δότειρας των πάντων. Η Μινωΐτισσα καταξιωμένη κοινωνικά, υπήρξε πρωτοπόρος του φεμινισμού. Υψηλά αξιώματα, όπως εκείνο της βασίλισσας, μπορούσαν απρόσκοπτα να κατακτηθούν, ενώ δεν υποβαθμιζόταν διόλου ο ρόλος της αιώνιας γυναίκας, που απολάμβανε τις χαρές της ζωής. Σπουδαία επίσης ήταν η θέση της Μινωΐτισσας στη θρησκευτική λατρεία. Οι ιερές τελετουργίες ήταν αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση, πράγμα που επηρέασε και τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Το δε ένδυμά της, η ποδήρης “θηλυστολία” επηρέασε ακόμη και τη σύγχρονη ιερατική αμφίεση. Με την κάθοδο των Δωριέων η Κρήτη μπαίνει στην ιστορική περίοδο και η γυναίκα της Κρήτης εξακολουθεί να διατηρεί τη μινωική ακτινοβολία της. Επιγραφικά στοιχεία αποκαλύπτουν ότι η γυναίκα της Κρήτης, την περίοδο αυτή βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση, σε σχέση με τις γυναίκες της Αθήνας και άλλων ελληνικών πόλεων.

Περνάμε στη Βενετοκρατία η οποία πολλά δεινά επιφύλαξε στην Κρήτη. Μετά την άλωση, όμως, της Κωνσταντινουπόλεως η Κρήτη και ιδιαίτερα το Μεγάλο Κάστρο, δέχτηκε πρόσφυγες από τη βασιλεύουσα, ευγενείς και λογίους, που άνοιξαν μια φωτεινή παρένθεση στο νησί. Η γυναίκα στη βενετοκρατούμενη Κρήτη αναλαμβάνει την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, καλλιεργεί τις παραδόσεις, που αποτελούν το στήριγμα του υπόδουλου Κρητικού λαού και διατηρεί αναλλοίωτο το εθνικό και θρησκευτικό φρόνημα. Συμμετέχει στις θρησκευτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις και η ζωή της αποκτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Φροντίζει για τον καλλωπισμό της, αλλά παρά την φιλαρέσκειά της, η συμμετοχή της στις διάφορες εξεγέρσεις κατά των κατακτητών δεν είναι αμελητέα.

Στη μακρόχρονη τουρκική δουλεία, η συμβολή της γυναίκας της Κρήτης στους απελευθερωτικούς αγώνες και στην διατήρηση της πατρογονικής κληρονομιάς, υπήρξε ουσιαστική.

Στο πιο συγκλονιστικό γεγονός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, την παραδοξότερη μάχη της Ιστορίας, την Μάχη της Κρήτης καθώς και στην Αντίσταση της, η παρουσία της Κρητικιάς είναι εκθαμβωτική!

Βιώνει απερίγραπτες τραγωδίες σα σύζυγος, σα μάνα, σα θυγατέρα, σαν αδερφή. Ξεσκίζει τις σάρκες της όταν τα φονικά βόλια του εχθρού θερίζουν σαν τα στάχυα τους αγαπημένους της κι όμως δε λυγίζει. Παλεύει απεγνωσμένα να κρατήσει στη ζωή ορφανά και υπερήλικες, ενώ συνεχίζει την ολόψυχη προσφορά της στην Αντίσταση. Η ίδια κακοποιείται, φυλακίζεται, εξορίζεται στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Η γυναίκα σήμερα στην Κρήτη δεν διαφέρει και πολύ από την μινωική εποχή. Έχει όλα τα προνόμια που έχουν και οι άντρες. Είναι δυνατή, θαρραλέα και πάνω από όλα έτοιμη να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε δυσκολία της εμφανιστεί στο δρόμο της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Από όλα όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι η γυναίκα στην αρχαία Κρήτη κατείχε πλειονότητα δικαιωμάτων σε σχέση με τις γυναίκες στην υπόλοιπη Ελλάδα που διακρίνουμε ότι ήταν πιο σκλαβωμένες στους άνδρες τους και δεν είχαν ελευθερία λόγου και σκέψης. Βλέπουμε επίσης τις γυναίκες απελευθερωμένες όσον αφορά το γάμο και τις δραστηριότητες που εκτελούνταν όπως τα Ταυροκαθάψια και γενικά στα αθλήματα και τα αγωνίσματα που υπήρχαν! Ακόμα έχουμε αναφερθεί στο κεφάλαιο της μόδας που είναι για τη γυναίκα ένας σημαντικός παράγοντας στον τρόπο ζωής της γυναίκας. Εντοπίζουμε επίσης ότι συμμετείχε στις θρησκευτικές γιορτές και λατρείες και είχε θέση ως θεότητα της γονιμότητας.

Η θέση της γυναίκας στην Αρχαία Ελληνική κοινωνία: ~ Αρχαία Αθήνα ~

Υπεύθυνοι Καθηγητές:
Κος Σεμένογλου Απόστολος
Κα Παπαχριστοφίλου Σοφία

*6^ο ΛΥΚΕΙΟ ΑΧΑΡΝΩΝ
2011-2012*

Οικογένεια και πολιτική.

Μολονότι το πολίτευμα του 5ου αι. π.Χ. στην Αθήνα ήταν δημοκρατικό, οι γυναίκες αποκλείονταν από το σύνολο εκδηλώσεων της πόλης, με εξαίρεση κάποιες θρησκευτικές τελετές.

Στην κλασική Αθήνα ήταν αναγκασμένη να έχει πάντα έναν κηδεμόνα είτε ήταν ο πατέρας της, είτε ήταν ο σύζυγός της ή άλλος στενότερος συγγενής.

Οι γυναίκες παντρεύονταν σε μικρή ηλικία, δηλαδή από δεκατεσσάρων ή δεκαπέντε ετών. Η βασική αποστολή τους ήταν η αναπαραγωγή, η οποία επιτελείτο αφού παντρευτεί η νεαρή γυναίκα.

Επίσης η καθημερινότητα των γυναικών της Αθήνας ήταν αρκετά περιορισμένη στο πλαίσιο της οικιακής ζωής. Ασχολούνταν κυρίως με το νοικοκυριό και είχαν την εποπτεία των δούλων τους.

Ωστόσο, οι γυναίκες των λαϊκών στρωμάτων αναγκάζονταν να δουλεύουν στην αγορά ή να βοηθούν τους συζύγους τους με τις δουλειές τους,

πράγμα που οι γυναίκες ανώτερης ιεραρχίας δεν έκαναν ποτέ.

Πολιτισμός και θρησκεία.

Η ανάμειξη των γυναικών σε λατρείες και γιορτές της κλασικής Αθήνας, μαζί ή χωριστά από τους άντρες, ήταν σημαντική για την επιτυχή λειτουργία της πόλης, όπως και για κάθε μέλος της κοινωνίας.

Τελετές μύησης των κοριτσιών, γαμήλιες τελετές, γεννητούρια και θάνατοι παρουσιάζονται μέσα από σκηνές αγγείων, αγάλματα και επιτύμβιες στήλες. Αυτό δείχνει πως οι γυναίκες ήταν κοινωνικά ενεργές μόνο σε ό,τι αφορούσε την θρησκεία. Παραμένει αληθές ότι η ζωή των γυναικών της Αθήνας ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη ως προς την κινητικότητα στη δημόσια “σφαίρα”.

Οι μόνες ασχολίες τους εκτός σπιτιού είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο -όπως είπαμε και παραπάνω- αλλά υπήρχαν και γυναίκες που υπηρετούσαν ως

ιέρειες στους ναούς των διαφόρων θεών της αρχαιότητας.

Εκπαίδευση.

Η εκπαίδευση στην Αρχαία Αθήνα απευθυνόταν μόνο στα αγόρια της οικογένειας. Οι γυναίκες ζούσαν περίπου σε καθεστώς ανατολίτικου περιορισμού. Μέχρι τα δώδεκα χρόνια τους είχαν ήδη αποκτήσει την στοιχειώδη εκπαίδευση όπως τη γραφή, την ανάγνωση, τη λυρική ποίηση και το χορό.

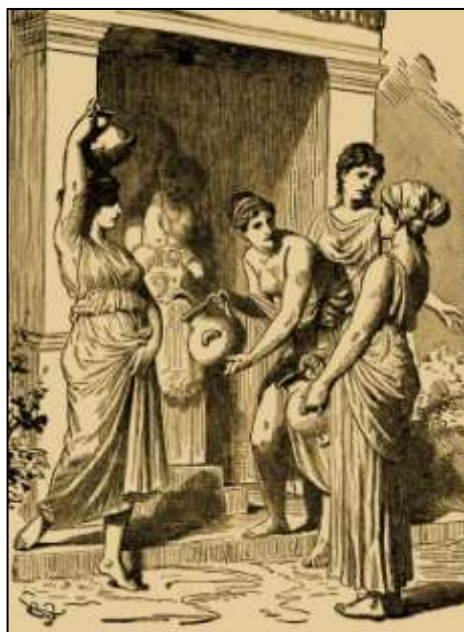

Ο Πλάτωνας είναι ο πρώτος που ενδιαφέρεται για την εκπαίδευση των γυναικών. Στην πραγματικότητα τις θεωρεί όχι μόνον σύζυγους αλλά και φύλακες. Με αυτόν τον τρόπο αντιτίθεται στην επικρατούσα άποψη πως οι γυναίκες είναι μόνο για να κάνουν παιδιά και να φροντίζουν το νοικοκυριό τους.

Αντιθέτως οι εταίρες είχαν περισσότερα δικαιώματα από τις συνηθισμένες

γυναίκες της Αθήνας.

Δεν περιορίζονταν στο να προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες. Στις περισσότερες περιπτώσεις διέθεταν ευρεία μόρφωση και μπορούσαν να λάβουν μέρος σε συζητήσεις καλλιεργημένων ανθρώπων, για παράδειγμα στα συμπόσια αφού είχαν γνώσεις σε λογοτεχνία και τέχνη. Αποτελούν τις μοναδικές γυναίκες στην αρχαία Ελλάδα, που απολάμβαναν την ανεξαρτησία τους και μπορούσαν να διαθέτουν προσωπική περιουσία. Εκτός από την ανεξαρτητοποίησή τους, απολάμβαναν και τις τιμές που έκαναν οι ποιητές. Επίσης στήνονταν χρυσά αγάλματα προς τιμήν τους. Αξιοσημείωτη είναι η ομοιότητά τους με τις γκέισες στην ιαπωνική παράδοση.

Αθλητισμός.

Θεωρητικά στους αγώνες μπορούσε να πάρει μέρος κάθε πολίτης ανεξάρτητα από την κοινωνική και οικονομική του κατάσταση. Όμως η συμμετοχή αλλά και η παρακολούθηση των αγώνων ήταν αποκλειστικά ανδρικό προνόμιο. Οι γυναίκες, και κυρίως οι έγγαμες, απαγορεύονταν αυστηρά. Γνωρίζουμε, βέβαια, ότι στην Ολυμπία διοργανώνονταν κάθε τέσσερα χρόνια τα , που ήταν αγώνες αποκλειστικά για γυναίκες, και δεν αποκλείεται κάτι ανάλογο να συνέβαινε και σε άλλα ιερά. Γενικά, όμως, ο αθλητισμός ήταν μια ανδρική υπόθεση.

Εργασία.

Η γυναίκα των λαϊκών στρωμάτων ήταν αναγκασμένη λόγω της φτώχειας της να βγαίνει από

το σπίτι της για να πάει στην αγορά να βοηθήσει τον σύζυγο της. Στην πλειονότητά τους, οι δούλες γυναίκες ήταν υπηρέτριες προσκολλημένες στην οικοδέσποινα με βασικό καθήκον τους την ενασχόλησή τους με τα παιδιά. Επίσης κάποιες δούλες χρησιμοποιούνταν ως εργάτριες, ενώ πολλές δούλες τις εκμεταλλεύονταν σεξουαλικά οι κύριοί τους ως πόρνες, αυλητρίδες και χορεύτριες.

Τέχνη.

Η γυναίκα στους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους θεωρείτο, βιολογικά και ψυχολογικά, πλάσμα που δεν είχε την ικανότητα να ελέγξει τον εαυτό της και να αντισταθεί σε εξωτερικά ερεθίσματα. Έπρεπε να είναι σεμνή, όμορφη και υγιής, προκειμένου να συμβιβάζεται με τα πρότυπα μιας πατριαρχικής κοινωνίας, όπως ήταν η αρχαία ελληνική. Ακόμα και στην τέχνη είναι δυνατόν να παρατηρήσει κανείς ότι από την αρχαϊκή περίοδο ως και το τέλος περίπου της κλασικής περιόδου, όπου το

θηλυκό κορμί απελευθερώνεται, -ιδιαίτερα στη γλυπτική- και παρουσιάζεται ευπρεπώς ενδεδυμένη, ενώ αποφεύγεται η έμφαση στα χαρακτηριστικά του φύλου.

Ενδυμασία.

Όσον αφορά την ενδυμασία οι Αρχαίοι Έλληνες γενικώς έδιναν μεγάλη σημασία στην λειτουργικότητα, την χρησιμότητα και την άνεση. Στα χαρακτηριστικά αυτά ανταποκρίνονταν οι χιτώνες οι οποίοι φοριούνταν κατάσαρκα και τα περιβλήματα που μπορούσαν να τα προσθέσουν αν το επέτρεπαν οι καιρικές συνθήκες. Επίσης το πέπλον και το ιμάτιον ολοκλήρωναν το ντύσιμο μιας γυναίκας της εποχής εκείνης. Τα δύο φύλα είχαν ιδιαίτερες προτιμήσεις σε χρώματα εκθαμβωτικά

και έντονα. Φορούσαν λευκά και πορφυρά κυρίως σε λατρευτικές τελετές όμως το μαύρο και το γκρι ήταν πένθιμα χρώματα (όπως και στις σημερινές εποχές).

Κώμη.

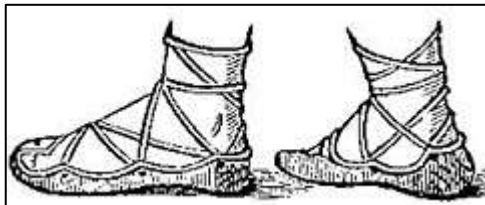
Τα μαλλιά των γυναικών της Αρχαίας Αθήνας ήταν σημαντική υπόθεση. Οι γυναίκες πάντα άφηναν τα πλούσια μαλλιά τους μακριά και έκαναν περίπλοκα χτενίσματα. Επίσης η αλλαγή χρώματος των μαλλιών δεν ήταν κάτι το ασυνήθιστο κυρίως στις εταίρες. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των μαλλιών των γυναικών ήταν οι πολύχρωμες κορδέλες και τα ειδικά κοσμήματα για την στερέωση των μαλλιών. Αντιθέτως οι δούλες

υποχρεώνονταν να κόβουν τα μαλλιά τους σύρριζα πράγμα που πρόδιδε αμέσως την κοινωνική τους θέση.

Υποδήματα.

Η λειτουργικότητα αποτελούσε και στα υποδήματα βασικό κριτήριο. Γυναίκες και άνδρες φορούσαν παπούτσια μόνο σε περίπτωση που έβγαιναν έξω από το σπίτι. Μερικά είδη υποδημάτων ήταν τα σανδάλια, η εμβάς και η ενδρομής. Επίσης τα παπούτσια των γυναικών είχαν πιο πολλά χρώματα και έβαζαν στο εσωτερικό τους διάφορα υλικά ώστε να δείχνουν ψηλότερες. Τα σημερινά τακούνια ήταν άγνωστα την εποχή εκείνη.

Κοσμήματα.

Στα γυναικεία κοσμήματα υπήρχε μεγάλη ποικιλία. Πανέμορφα περιδέραια και εντυπωσιακά κοσμήματα χάριζαν χάρη και στυλ. Η αξία, η λεπτή επεξεργασία και η υψηλή αισθητική των κοσμημάτων στην αρχαιότητα σχετίζονται με την θέση της γυναίκας και τη γενικότερη ιδεολογία της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας. Στην αρχαϊκή εποχή (6ος – 8ος αι. π.Χ) ήταν αρκετά βαριά όμως με την πάροδο του χρόνου στην κλασική περίοδο (5ος αι. π.Χ - 323 π.Χ) τα βαριά κολιέ και σκουλαρίκια αντικαταστάθηκαν από ελαφριές πόρπες, διαδήματα και ταινίες με κοσμήματα που φοριούνταν στους αστραγάλους και στους βραχιόνες.

Καλλυντικά και αρώματα.

Οι αρχαίες Ελληνίδες χρησιμοποιούσαν κρέμες για να ασπρίσουν τα μάγουλα, ψιμύθια και βαφές για τα φρύδια και τις βλεφαρίδες. Πολλές γυναίκες διέθεταν ολόκληρο εργαστήριο καλλωπισμού, με τριχολαβίδες, καρφίτσες, μπουκαλάκια αρωμάτων και ουσιών, δοχεία με κρέμες - ξύλινα συνήθως ή πήλινα - που περιέχουν φυσικές κρέμες και αλοιφές. Όσες γυναίκες επιθυμούσαν να μακιγιαριστούν, είχαν στην διάθεσή τους μεγάλη ποικιλία από παρασκευάσματα για τα μάτια, τα χείλη, τα μάγουλα. Πούδρες, και διάφορα έλαια ανακατεμένα με χρωστικές ουσίες ορυκτής ή φυτικής προέλευσης προσέφεραν τη δυνατότητα ποικιλίας χρωμάτων: άσπρο, κόκκινο, μαύρο, ανάλογα με την ικανότητα του παρασκευαστή. Χρησιμοποιούσαν

ψιμίθιο (ανθρακικός μόλυβδος, λευκού χρώματος), κόκκινο από φύκια, ή αλλιώς μίλτο (κόκκινο ορυκτό χρώμα) για τα μάγουλα και κόκκινο μίλτο για τα χείλη. Για το βάψιμο του προσώπου και των χειλιών χρησιμοποιούσαν επίσης σκόνη χέννας, χυμό από μούρο, μολύβια ή τη ρίζα του φυτού αλκέα (μολόχα). Μαύριζαν τα φρύδια με καπνά ή τριμμένο αντιμόνιο. Τα βλέφαρα τα σκίαζαν ελαφρά με κάρβουνο. Μερικές γυναίκες πρέπει να παρασκεύαζαν τα διάφορα καλλυντικά μόνες τους ή με την βοήθεια των φιλενάδων τους ή ορισμένων ειδικών που έρχονταν στα σπίτια. Άλλες τα αγόραζαν από φαρμακέμπορους. Τα μάλασσαν και τα άπλωναν με σπάτουλες, κουτάλια και διάφορα ραβδάκια από ξύλο, κόκκαλο και ελεφαντόδοντο. Στα μαλλιά έβαζαν λάδι από μπουμπούκια δάφνης και κέδρου, για να είναι εύκαμπτα και σκουρόχρωμα.

Βιβλιογραφία

- Βιβλίο: «Γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα», Sue Blundell, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Εγκυκλοπαίδεια: «Ιστορία των Ελλήνων», Τόμος 4 «Ελληνιστικοί χρόνοι: Το μακεδονικό βασίλειο»
Τόμος 2 «Αρχαίοι χρόνοι: Η εποχή του Ομήρου»
- Εφημερίδα: «Ελευθεροτυπία» - Άρθρο της Ν. Κοντράρου-Ράσσια
- Εφημερίδα: «Τα Νέα» - Άρθρο της Έφης Φαλιδά
- Ένθετο: «Τα Νέα· Ιστορία», «Η Μακεδονία του Μεγάλου Αλεξάνδρου»
- Βιβλίο: «Η καθημερινή ζωή στην Αρχαία Ελλάδα», Κ. Μ. Koloboya- E. L. Ozereckaja, Εκδόσεις Παπαδήμα
- <http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&cresrc=826&cnode=55&clang=0>
- ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (Κ.Ε.Θ.Ι.)
- http://e-rodios.blogspot.com/2010/04/blog-post_5277.html
- http://www.spartans.gr/spartiatika_ethima.htm
- <http://www.egolpion.com/ancient.el.aspx>
- http://nikoschilaris.blogspot.com/2010/07/blog-post_25.html
- <http://www.google.gr/>
- <http://el.wikipedia.org/>
- <http://2lyk-korinth.kor.sch.gr/woman.htm>
- <http://www.clab.edc.uoc.gr/seminar/heraklio/minoiki/gineka.htm>
- <http://3galactica.wikispaces.com/>
- <http://www.patris.gr>
- <http://polioxni.wordpress.com/>
- Εγκυκλοπαίδεια υδρόγειος
- <http://www.naseerahmad.com/2008/10/24/evolution-of-the-wife.html>
- <http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDF/migrated/444.pdf>
- <http://www.clab.edc.uoc.gr/seminar/heraklio/minoiki/gineka.htm>
- <http://www.kairatos.com.gr/zoiminoikikreta.htm>
- Κοινωνική και πολιτική οργάνωση στην Αρχαία Ελλάδα (Βιβλίο Β' Γενικού Λυκείου).
- Εγκυκλοπαίδεια Δομή
- (Ελλάδα Ι : Ιστορία – Πολιτισμός, Κεφάλαιο 1: Αρχαιότητα, σελ.11-180).
- Ιστορία των Ελλήνων (Τόμος 2: Αρχαίοι Χρόνοι, Εκδόσεις Δομή).
- Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (www.cycladic.gr).
- Το Μουσείο της Ακρόπολης (www.theacropolismuseum.gr)

